משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר זרעים

מלאכת שלמה על משנה ביכורים

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה ביכורים

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-ביכורים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 7
משנה ח 8
משנה ט 8
משנה י 8
משנה יא 10
פרק ב 11
משנה א 11
משנה ב 13
משנה ג 16
משנה ד 17
משנה ה 18
משנה ו 20
משנה ז 22
משנה ח 22
משנה ט 23
משנה י 23
משנה יא 23
פרק ג 25
משנה א 25
משנה ב 25
משנה ג 26
משנה ד 26
משנה ה 27
משנה ו 27
משנה ז 28
משנה ח 28
משנה ט 28
משנה י 28
משנה יא 29
משנה יב 29
פרק ד 31
משנה א 31
משנה ב 32
משנה ג 33
משנה ד 34
משנה ה 34

פרק א

משנה א

וקורין. הכא תני קורין וגבי מעשר שני קתני כיצד מתודין משום דודוי מעשר בכל לשון היא אבל גבי בכורים בלשון הקדש דבפ' אלו נאמרין תנן מקרא בכורים בלשון הקדש ווידוי מעשר בכל לשון והתם יליף לה מקראי:

ואילו שאינם מביאין. הכא מפרש למאי דסליק מיני' כי ההיא דבמה מדליקין ובמה טומנין וזימנין מפ' למאי דפתח בי' ומסיק בריש נדרים דזימנין דתני הכי וזימנין דתני הכי וליכא קפידא:

והבריך לתוך של יחיד. מפ' בירושלמי שלא מדעתו של חברו וכן המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו מפ' בירושלמי שאינו מביא לא מזה ולא מזה שהזקנה חיה מן הילדה והילדה מן הזקנה. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ר' יהודה אומר בזה מביא. ירושלמי ר' יהודה כר' אליעזר וכו' והקשה הר"ש ז"ל הא דאמר עולא בס"פ לא יחפור אילן הסמוך למצר בתוך ט"ז אמה גזלן הוא ואינו מביא ממנו בכורים אמאי הא ברשות נוטע בתוך שלו ואפי' לרבנן יביא אע"ג דנמשכת יניקתו עד ט"ז אמה ע"כ. והגי' ה"ר יהוסף ז"ל בכולה מתני' בתוך בבי"ת במקום לתוך בלמ"ד גם מחק מלת וכן דבמתני':

משנה ב

בכורי אדמתך. קרא יתירא הוא דהול"ל ראשית בכוריך:

האריסין והחכורות. וכולי' בסוף פירקי' תנן דפליג ר' יהודה אמתני'. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דע שיש ד' חלוקות אריס לשעה שאינו רגיל ואינו אומן ובהא כ"ע מודו דאינו מביא ואריס וחכור שרגיל ואומן פלוגתא דאמוראי ומסיק דבהא נמי מודה ר' יהודה דאינו מביא כיון דמצי מסלק לי' ובהא מיירי מתני' דהכא. ובאריס לעולם דלא מצי מסלק לי' פליגי ר' יהודה ורבנן בסוף פירקי' דלר' יהודה מביא וקורא ורבנן פליגי עלי' אבל אריס דבתי אבות איכא מ"ד דאפי' אהא פליגי רבנן ע"כ:

והגזלן. בירושלמי מפ' אי מיירי אפי' ביאוש:

משנה ג

אין מביאין בכורים אלא משבעת המינים. בירושלמי יליף לה בג"ש ואיתה נמי בר"פ כל קרבנות ברייתא רבן גמליאל בר רבי אומר נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה מה ארץ שנאמר להלן בשבעת המינים הכתוב מדבר אף ארץ שנאמר כאן בשבעת המינים הכתוב מדבר:

מתמרים שבהרים וכו'. אע"פ שהן מז' המינים ומתני' לכתחלה הוא דלא יביאם ובדיעבד שהביאם פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן פסיל להו אפי' דיעבד דכתיב מראשית ולא כל ראשית והכי ס"ל נמי לעולא ולריש לקיש לא אתי קרא אלא לאפסולינהו לכתחלה והכי ס"ל נמי לרב אחא בר אבא:

ולא מפירות שבעמקים. ירושלמי תניא רשב"ג אומר אין מביאין תמרים אלא מיריחו ואין קורין אלא על הכותבות הגסות ר"ש בן אלעזר אומר רמוני עמקים מביאין וקורין:

ולא מזיתי שמן שאינו מן המובחר. דכתיב זית שמן זית אגורי פירש רבי חנינא שכל הזיתים גשמים יורדין עליהם והן פולטין את שמנן וזה הגשמים יורדין עליו והוא אוגר שמנו לתוכו. ונלע"ד דהא דלא קתני סתם ולא מזיתים שאינם מן המובחר משום דלישנא דקרא נקט א"נ הא אתא לאשמועי' דאע"ג דכבר הם עושין שמן יותר מחבריהם כדמשמע מלישנא דקרא דכתיב זית שמן אעפ"כ בעינן דלהוו זית אגורי דהיינו מן המובחר דלהכי דק קרא למיכתב זית שמן. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים גרסי' ולא מזיתי שמן שאינו מן המחובר ונ"ל לפ' זו הגירסא דה"ק אין מביאין אלא מזיתי שמן שבמחובר ולא מאותן שבתלוש כי אומר בירושלמי זית אגורי ששמנו אגור בתוכו ומקשה וכל הזיתים מאבדין שמנן ומשני כל הזיתים הגשמים באים עליהן והן פולטין את שמנן וכו' א"כ אגורי יש בו שמן במחובר אבל שאר זית אין בו שמן במחובר אלא אחרי כתישה וכהא דתנן במס' מנחות פ"ח הזית הראשון מגרגרו בראש הזית וכו' הזית השלישי עוטנו לתוך הבית עד שילקה וכו' הרי אותן הזיתים אין בהן שמן במחובר אלא בתלוש עד שנרקבים ע"כ ועל מה שפירש ר"ע ז"ל והוא מובחר ומשובח כתב לפי פי' זה קשה דה"ל למיתני בסיפא גבי ואלו מביאין וקורין וכו' זיתי שמן שהן מן המובחר למה קאמר סתם זיתי שמן אבל אי גרסי' מן המחובר לא קשה כי הזיתים הטובים שיש בהן שמן במחובר נקראין זיתי שמן סתם והאחרים שאין בהן שמן במחובר נקראין זיתי כבש או זיתי שמן שאינן מן המחובר ודו"ק עכ"ל ז"ל. ומתניתין מייתי לה בפסחים פ' מקום שנהגו (פסחים דף נ"ג) ופירש שם רש"י ז"ל ולא מפירות תבואת דגן שבעמקים שהמים לנים שם ותבואתן כחושה ומרקבת ע"כ. ובמנחות פ' כל קרבנות איתה נמי למתניתין גם לפלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש ושם פירש רש"י ז"ל בפירוש כתיבת יד תמרים שבהרים רעות הן דמתוקין יותר מדאי ופירות שבעמקים תבואה שבעמקים ע"כ וצ"ע אי פליג האי פירושא עם פירוש הרמב"ם ז"ל שפירש בסוף פירקין ואנחנו רצוננו מן התמרים רוב הדבש וכמו שפירש ג"כ שם ר"ע ז"ל. ומשמע דגם מכוסמין ושבלת שועל ושיפון מביאין בכורים וכן מוכח מתוס' דבפ' כל שעה (פסחים דף ל"ו) ד"ה אוציא:

משנה ד

הגר מביא ואינו קורא. כלומר הגר דכתיב בקרא לענין הבאה הוא דרבי לי' אבל לא לקריאה וקשה לי דהכא קתני טעמא אשר נשבע ה' לאבותינו ובסיפא גבי שליח ואשה וטומטום קתני טעמא מפני שאין יכולין לומר האדמה אשר נתת לי דהא לא נטלו חלק בארץ דממעט להו בספרי מאיש לפי פקודיו איש ולא אשה ולא טומטום וה"נ תניא התם דגריס לא נטלו חלק בארץ מטעם פקודיו יותן נחלתו דהיינו בני פרץ וזרח וכיוצא בהן וא"כ בקרא דאשר נתת לי סגי לתרוייהו ונראה דמשום הך קושיא מוקי לה בירושלמי בבני קני לאשמועי' דאף בני קני דנטלו חלק בארץ כדכתיב לכה אתנו והיטבנו לך ומשה כי אמר מפי הגבורה הוא דאמר וכך שנינו שנתנו להם דושנה של יריחו אפי' הכי מביאין ולא קורין ואיכא בירושלמי מ"ד דבני קני חותן משה מביאין וקורין ומייתי לה מקרא ומתניתין דקתני דמביאין ולא קורין בגרים דעלמא והא דקא ממעט להו מטעם לאבותינו משום דבעי למיתני דין תפלה בהדה קתני לה ומתרי טעמי קממעט להו מדכתיב לאבותינו ומדכתיב לתת לנו והכי תניא בתוספתא הגרים מביאין ולא קורין ובני קני חותן משה מביאין וקורין ואע"ג דמשמי' דר' יהודה תנינן לה אליבא דההוא אמורא רבנן נמי מודו בה:

שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו. כצ"ל וס"א דל"ג כלל מלת ה':

ואם היתה אמו מישראל מביא וקורא. בירושלמי פריך כלום נשבע לנקבות ולא משני מידי ושמא לא חש לשנויי דלאו פירכא הוא ה"ר שמשון ז"ל אבל תניא בשם ר' יהודה ומייתי לה התם בירושלמי גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גוים נתתיך וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ד דהלכות בכורים סימן ג'. וז"ל ולאברהם היתה השבועה תחלה שירשו בניו את הארץ ופירש כ"מ כלומר אע"פ שאברהם אב לכל העולם לא נטלו הגרים חלק בארץ מפני שבתחלה קודם שיאמר לו כי אב המון גוים נתתיך היתה השבועה וכו' נמצא שלא זכו בה אלא בניו ממש ע"כ. והכהנים והלוים לר"מ דבס"פ בתרא דמסכת מעשר שני מביאין ולא קורין שלא נטלו חלק בארץ וכן מצאתי ג"כ בהגהת אשרי בברכות פ' מי שמתו. אכן הרמב"ם ז"ל פסק שם דמביאין וקורין מפני שיש להם ערי מגרש:

ואם היתה אמו מישראל אומר אלקי אבותינו. בירוש' מפ' אי דוקא באמו בעבירה כגון איסור גיורא או בכשרות. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ה

ר' אליעזר בן יעקב אומר וכו'. מילתי' דר' אליעזר שנוי' בפ' עשרה יוחסין ופליגי תנאי והתם עיקר והכא אגב גררא נקטה:

בפי' ר"ע ז"ל דכתיב מזרע בית ישראל יקחו להם נשים וכשאמה וכו'. אמר המלקט הפסוק אינו אומר רק ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל וכו'. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל בת גרים שאבי' ואמה גריס עד שתהא אמה מישראל או אמו של הזכר וכ"ש אביו או הגיורת אמה מישראל וכ"ש אבי' מישראל ע"כ. וז"ל הרמב"ם ז"ל אבל לכתחלה אין מתירין לישא אותה כר' אליעזר בן יעקב עד שיהא לה אב או אם או זקן או זקנה מישראל ואפי' למעלה הרבה ואז תנשא כר"א בן יעקב לכתחלה ע"כ וקשה לע"ד לשון אשה דנקט ראב"י במילתי' דהוה סגי דליתני ראב"י אומר בת גרים לא תנשא וכו':

אשר נתת לי ה'. גרסי':

משנה ו

הקונה שתי אילנות וכו'. בפ' הספינה אמר רב יהודה אמר רב הי' ר"מ אומר אפי' הלוקת פירות מן השוק מביא וקורא מ"ט מדקתני הכא משנה יתירה דפשיטא דלר' מאיר מביא וקורא כיון דאיהו ס"ל במתני' דהתם דהקונה שתי אילנות קנה קרקע אלא הא קמ"ל כדאמרן ובמסקנא לא קיימא הכי אלא הא משנה יתירה אשמעי' דלר"מ באילן אחד מספקא לי' אי קנה קרקע מן הדין אי לא כדמספקא להו לרבנן בשתי אילנות ומביא ואינו קורא ופרכינן בין לרבנן בשני אילנות בין לר"מ באילן אחד ניחוש דילמא לאו בכורים נינהו וקמעייל חולין בעזרה ומשני דמקדיש להו ופריך תו והא בעי מיכלינהו כהן ושמא קדושת דמים יש בהן ונהנה מן ההקדש ומעל ומשני דפריק להו אחר שהניחן לפני המזבח והניף ומשום דילמא לאו בכורים נינהו וקא מפקע להו מתרומה ומעשר וקא אכיל כהן טבלים מפריש להו ותרומה גדולה דידהו יהיב לה לכהן ומעשר עני דידהו לכהן עני ואף מעשר ראשון אין כאן גזל אם יתנו לכהן כר' אלעזר בן עזרי' דבתר קנסא הוי דוקא לכהן ואפי' לר' עקיבא בתר קנסא הוי אף לכהן ואי משום קריאה דאי קרי מיחזי כשיקרא ועוד דאי קרי אתי למיטעי דסבר דבכורים ודאין הן ואתי לאפקועינהו מתרומה ומעשר אין לחוש דשולחן ע"י שליח וקיימא לן במתני' דלעיל שליח מביא ואינו קורא:

ר"מ אומר מביא וקורא. דפשיטא [הגהה ה"ר יהוסף ז"ל כתב די"ס דגרסי במילתי' דר"מ מביא וקורא קנה אילן וקרקעו ע"כ:] לי' דקנה קרקע וא"ת והא לא קנה אלא תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו וקשיא מכאן לעולא דסוף לא יחפור דבעי ט"ז אמה וי"ל דהכא כשהענפים יוצאים חוץ לט"ז אמה וא"ת כי לא קנה קרקע נמי מביא וקורא כמו מוכר שדהו לפירות לר' יוחנן דאמר בסוף השולח קנין פירות כקנין הגוף דמי וי"ל

דה"מ כשהקרקע קנוי לפירות לכל מה שירצה אפי' לאוקומי בה חיותא ולמשטח בה פירי אבל כאן פירות האילן קנה בלבד. ה"ר שמשון ז"ל:

יבש המעין נקצץ האילן מביא ואינו קורא. כתבו תוס' ז"ל בפ' כיצד מברכין (ברכות דף מ"א) י"מ לכך מביא ואינו קורא מפני שאינו נראה כמשבח להקב"ה אלא כקובל ממה שנתן לו אדמה שאינה ראוי' לפירות ע"כ:

ר' יהודה אומר מביא וקורא. עיין במה שכתבתי בפ' כיצד מברכין סי' ב' וכתב ה"ר יהוסף ז"ל על מה שפירש ר"ע ז"ל יבש המעין שהאילן חי וכו' כתב פי' זה אינו נראה דבכמה מקומות נזכר לשון זה במסכת ב"מ בפ' המקבל ובמקומות אחרות בכל מקום רוצה לומר אם היא בית השלהין ויבש מעין שלה אבל אילן אינו צריך למעין ע"כ:

מעצרת ועד החג מביא וקורא. לא גרסי' לי' הכא דאכתי לא נחת תנא לאשמועי' המביאין וקורין עד סוף פירקין ובפ' כל שעה (פסחים דף ל"ו) גרסי' לי' בלשון של ברייתא:

ר' יהודה בן בתירא אומר מביא וקורא. דקסבר דפעמים מטי בציר עד חנוכה ומשכה לה שמחה עד התם אבל הרמב"ם ז"ל לא פירש טעם אלא דר' יהודה בן בתירא אינו תולה הקריאה בשמחה ע"כ:

בסוף פי' ר"ע ז"ל צריך להגי' ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא:

משנה ח

והשניים אין חייבים עליהם חומש. ר"ש בן יהודה משום ר"ש היא:

נטמאו בעזרה נופץ וכו'. מצאתי בספר כתיבת יד דגרסי' נטמאו בעזרה מביא ואינו קורא ונראה ששם נפל טעות. וכתב ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל מפ' בירושלמי בברייתא דנופץ כלומר מנערן בכח בעזרה והסלים לכהנים ומשמע לקמן בירושלמי בפ' שני דאפי' לשריפה לא מהני מה שאין כן בתרומה ע"כ. וכן היא גרסת הר"ש והרא"ש ז"ל בירוש' דלפעמים שאין הכהן נוטל אלא הטנא אבל הרמב"ם ז"ל שם פ"ג ס"ל דאפי' הטנא אינו נוטל מאחר שנטמאו דדריש הכי הטנא הנז' עם הבכורים כשהם ראויין וס"ל להראב"ד ז"ל שם בפ"ד דאחר שנופצם צריך להניחם שם עד שירקבו או עד שיתמסמסו:

משנה ט

ומנין שהוא חייב באחריותן עד שיביאם להר הבית. פי' בתוספות יום טוב לאו דוקא עד הר הבית ממש אלא כלומר לבית המקדש ר"ל עד העזרה וכתבתי במתני' דלעיל באורך:

משנה י

ומעבר לירדן. אמורי שמעבר לירדן דהיינו ארץ סיחון ועוג שהן עמון ומואב וסוריא שגם היא מעבר לירדן אבל עבר הירדן מכשר וכ"ש פריזי וגרגשי דתוך הירדן נינהו וקרא

ה"ק ויתן לנו את הארץ דהיינו ארץ שאינה זבת חלב ודבש ועוד נתן לנו ארץ חמשה עממין שהיא ארץ זבת חלב ודבש ותרי גוני ארץ קאמר ותנא דמתני' לא דריש ג"ש דאיתא בספרי אלא אית לי' קרא דולהעלותו מן הארץ ההיא דאית בי' תלתא גווני ארץ והכי כתיב קרא וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו וכו' אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני וכו' והשתא אית לן לרבויי חמשה עממים דהיינו זבת חלב ודבש וארץ פריזי וגרגשי וארץ עמון ומואב וסוריא ובירושלמי מקשו לי' לר' יוסי הגלילי מקרא דואומר אעלה אתכם מעני מצרים דאית בי' תרי גווני ארץ כלומר נהי דפלגת עלן בסוריא וכיוצא בה מיהו על כרחיך כל אמורי דהיינו גרגשי ופריזי אודי לי מיהת דכתיב בהאי קרא דאעלה אתכם דהתם כתיבי ששה עממין ור' יוסי מתרץ להוא קרא דאדרבה ה"ק ארץ אשר היא זבת חלב ודבש ואין כאן אלא האמורי של תוך הארץ וא"כ דוקא חמשה עממים ולא אמורי כולו אלא של תוך הירדן דבעינן זבת חלב ודבש ואפשר דהנהו רבנן דמקשו לי' לר' יוסי הגלילי הן ר' עקיבא ובן ננס דבירושלמי פ' בתרא דמכלתין מפ' דר' עקיבא ובן ננס סברי דעמון ומואב פסילי להביא בכורים ונ"ל דלדידהו כ"ש סוריא דהא לא כבשה משה ועוד דעמון ומואב כבשן האמורי והאמורי קרינן להו ואפ"ה פסולין ופשיטא דכ"ש סוריא ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל. ופי' ה"ר שמשון ז"ל מעבר הירדן הוא דמביאין מכל הני אבל משאר מקומות לא כדתנן ברישׁ פירקין שאינם מן המובחר אבל מעבר הירדן מעלו ע"כ. ומצאתי כתוב בשאלות ותשובות מהר"י קולון ז"ל סוף שרש קכ"ב וז"ל ואשר הקשה מורי מרוב פלפולו על מה שכתב הרמב"ם ז"ל וכן הסמ"ג דמביאין בכורים מדבריהם מערי סיחון ועוג ואילו לענין תרומה ומעשר לא חלקו בין ערי סיחון ועוג לשאר א"י אמת הוא כי ראיתי מתוך משנה א' דפ"ק דמסכת בכורים וז"ל המשנה אלו מביאים בכורים מן העצרת ועד החג מז' המינים מפירות שבהרים מתמרים שבעמקים מזיתי שמן ומעבר לירדן ר' יוסי הגלילי אומר אין מביאים בכורים מעבר לירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש ואע"ג דפליגי רבנן עלי' דר' יוסי הגלילי ואמרי דמביאין וקורין ס"ל דהיינו דוקא מדרבנן אבל מדאורייתא מודו לי' רבנן לר' יוסי הגלילי דפטור משום שאינה ארץ זבת חלב ודבש והאי טעמא לא שייך כלל לפטור מתרומה ומעשר דדוקא גבי בכורים הוא דשייך משום דכתיב בהדיא בפרשה ארץ זבת חלב ודבש אבל גבי תרומה ומעשר לא כתבי כלל אלא דאכתי קשה קצת מנא להו לרמב"ם וסמ"ג ז"ל דרבנן דפליגי עלי' דר' יוסי הגלילי דמודו דמדאורייתא אין מביאין נימא דלית להו כלל טעמא דארץ זבת חלב ודבש כדמשמע לשון המשנה דאין לנו להוציא המשנה מפשטה אם לא מכח ראיי' ונלע"ד דעיקר ראייתם מתוך ברייתא דספרי דתניא שם וז"ל הברייתא

ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש נאמר כאן זבת חלב ודבש ונאמר להלן זבת חלב ודבש מה להלן ארץ ה' עממין אף כאן ארץ ה' עממין ר"י הגלילי אומר אין מביאי' בכורים מעבר לירדן שאינה ארץ זבת חלב ודבש עכ"ל הברייתא דספרי נלע"ד דס"ל להרמב"ם וסמ"ג דאיכא בין ר' יוסי הגלילי ות"ק דלת"ק מביאין מדבריהם ואע"ג דמדאורייתא פטור כדיליף לה מג"ש ואתא ר"י הגלילי לאוסופי דאפי' מדרבנן נמי אין מביאין כדמשמע לשון אין מביאין דמשמע אין מביאין כלל ומינה נלמוד פי' המשנה דפ"ק דבכורים דודאי רבנן דר' יוסי נמי מודו דמדאורייתא אין מביאין כמו שכתב הסמ"ג דפשיטא דת"ק דפליג אר' יוסי הגלילי במתני' דפ"ק דבכורים ות"ק דר' יוסי הגלילי דברייתא דספרי חדא היא וחדא מילתא קאמרי עכ"ל ז"ל:

משנה יא

ר"מ אומר אפילו שנים. אזיל לטעמי' ואע"ג דתנא לי' לעיל אורחי' דתנא למיתני הכי א"נ דלכתחלה נמי קורא דומיא דשלש לת"ק. וז"ל הרשב"א ז"ל בחדושיו שם פ' הספינה וא"ת תרי בבכורים למה לי דהא מדקתני הקונה ב' אילנות מביא ואינו קורא מכלל דשלשה קורא איכא למימר דילמא הוא הדין לשלשה וקמ"ל דאפי' בשנים מביא א"נ להודיעך כחו דר"מ לפיכך חזר ושנה אחרת ומיהו אם הי' שונה זו בלבד תחלה דקתני שלשה קורא ר"מ אומר אפילו שנים לא הי' צריך לדבר אחר אלא ניחא לי' למיתנינהו לכולהו בהדיא ע"כ:

קנה אילן וקרקעו. ומפ' עולא דהיינו ששה עשר אמה לכל רוח וקשה דמאי אתא לאשמועינן ונראה לפ' דדייק לן וקרקעו לומר קרקע הצריך לו ואע"ג דהשרשים מתפשטין יותר מט"ז ואין להקפיד אלא על מה שצריך. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ר' יהודה אומר אף בעלי אריסות וכו'. עיין במה שכתבתי לעיל סי' ב' בשם הר"ש שירילי"ו ז"ל. ועוד כתב כאן דמכריח בירושלמי דמתני' דהכא באריס לעולם מיירי והיינו דקתני הכא בעלי אריסות וחכירות ולא תני אריסין וחכורות כדקתני בריש פירקי' ובעלי אריסות משמע שהן בעלים באריסות דלא מצי מסלק להו ובהא הוא דפליגי ר' יהודה ורבנן ע"כ:

בפי' ר"ע ז"ל דסבר ר' יהודה אריס וחוכר יש לו קנין וכו'. כתב עליו ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה בדוי הוא ולפי דבריו הי' ראוי שר"י יחלוק לעיל משנה ב' האריסין וכו' ובירושלמי אינו אומר כן אלא יש שם מחלוקת בדבר אם מדבר בחכירות בתי אבות כלומר חכירין או אריסין שיש להם קרקע זו בחכירות לעולם והרי הם כשותפין בקרקע אבל סתם חוכר לא ומ"ד דלא מיירי אלא בבעלי החכירות והאריסות כלומר המחכיר שהקרקע שלו וצ"ע

היאך יביא הרי אין לו בפירות כלל ואפשר לומר שלמ"ד שחייבים להביא א"כ צריך הוא החוכר להניחו לקחת בכורים מן השדה ואפילו חכר סתם הוי כאילו פירש עכ"ל ז"ל:

פרק ב

משנה א

התרומה והבכורים וכו'. מאי דקשה אמתני' מההיא דנוטלין לידים לחולין ולמעשר כתבנוהו שם פ' אין דורשין. ועיין במ"ש בשם רש"י ז"ל בס"פ שני דחלה. ופירש הר"ש שירילי"ו ז"ל התרומה מפ' בירושלמי דבין טהורה ובין טמאה קאמר דחייבים מיתה הזרים ול"ש טהורים ולא שנא טמאים כולם חייבין והבכורים זר האוכלן ל"ש טהור וטמא בטהורים ול"ש טהור וטמא בטמאים במיתה וכהן האוכל תרומה טהורה בטומאת הגוף פליגי אמוראי בירושלמי איכא מ"ד דאפי' לכהנים בכרת כדמשמע פשטי' דקרא ואיכא מ"ד דוקא בזרים הוא דכתיב ע"כ:

וחייבין עליהם מיתה וחומש. הקשה רבינו שמשון ז"ל דבתוספתא קתני דתרומה מדמעת וחייבין עליהם מיתה וחומש מה שא"כ בבכורים ותירץ הוא ז"ל דהתם מיירי בקריאת שם בעלמא קודם שהביאן לעזרה ומתני' דהכא דחייבים עליהם מיתה וחומש לאחר שבאו לעזרה ואפי' קודם קריאה ותנופה דלא מעכבי ע"כ:

ואסורין לזרים. למר ה"ק ואיסורן דתנן לעיל דיש בה מיתה היינו לזרים ולפעמים אפי' כל שהוא ולזרים ולמר רישא בין לכהנים בין לזרים והיינו בטמאים והתרומה טהורה אבל טמא שאכל טמא וטהור שאכל טמא אין איסורן שוה ולזרים אסורין בשוה דעל כולן יש בהן מיתה הר"ש שירילי"ו ז"ל. וכתבו התוס' בפ' הזהב ואסורה לזרים אין לפ' דאתא לאשמועי' דאסורה אפי' ע"י פדיון דבפ' הערל אמרי' אין לה פדיון שיירי' ע"כ. וכן כתבו ג"כ שם פ' הערל (יבמות דף ע"ג) וכתבו עוד בשם הערוך בערך טעם דאסורין לזרים איצטריך לחצי שיעור למ"ד מדרבנן ולמ"ד מדאורייתא ע"כ:

והן נכסי כהן. לכל מאי דתנן בסוף מכלתין ולקדש בהן את האשה וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל למעוטי שביעית ומעשר שני דאין יכול להוציא הדמים אלא במידי דאכילה אבל אין הכי נמי דהמזיק מתנות כהונה מקמי דאתו ליד כהן שהשליכן לאור או לים פטור דממון שאין לו תובעין הוא וכן לענין הדלקה בטומאה מפ' בירושלמי דלא שוו בכורים לתרומה דתרומה טמאה מדליקין בה מה שא"כ בבכורים והטעם דקדשי מקדש הן:

ועולין בא' ומאה. כדילפינן מקראי בירושלמי דערלה פ' שני וכן גבי פרוסה של לחם הפנים דינם הכי ובפחות ממאה אין עולין לזר והתם קתני דשניהם צריך להרים:

וטעונין רחיצת ידים. אפי' אם אוכל פירות לפי שהשני עושה שלישי בתרומה וידים גזרו עליהם להיות שניות ואם לא נטל ידיו פוסלות את התרומה והבכורים ובדין הוא דליתני דשלישי פסול בהן אלא דבכלל הך בבא ניהו:

והערב שמש. אם נטמא טומאה דאורייתא וטבל אינו אוכל בתרומה ובכורים עד שיעריב שמשו דאילו טומאה דרבנן לא בעיא הערב שמש כדאיתא בפי"א דמסכת פרה ואיתה נמי בחגיגה פ' שני:

מה שא"כ במעשר. במעשר שני אין בו לא מיתה ולא חומש וכל עצמו נאכל לזרים וחומש דמוסיף בפדיונו לא מיירי הכא דאין לתרומה פדיון. ונכסי כהן נמי לא הוי לקנות בדמיו עבדים וקרקעות דלא ניתן אלא לאכילה ושתיי' ולקדש בו את האשה פלוגתא דר"מ ור' יהודה פ' שני דקדושין וקיימא לן כר"מ דממון גבוה הוא ואפי' בדיעבד נמי לא קידש ולא בעינן אחד ומאה אלא דבטל ברוב [הגהה כתב הרשב"א ז"ל בתשובותיו בסי' רע"א מה שאין כן במעשר פרישו בפ' הזהב דבטל ברוב ופי' רש"י ז"ל בטל ברוב דלא בעי א' ומאה ונראה מלשונו דס' כשאר האיסורין מיהא בעי ואינו מחוור בעיני דא"כ הל"ל משא"כ במעשר דבטל בששים דאילו ברוב כלומר ברביית שיעור אף תרומה ובכורים כן בטלים ברביית א' ומאה על כן נראה לי דברוב ממש קאמר כלומר חד בתרי ומכאן נראית לי ראי' לדברי האומרים דיבש ביבש חד בתרי בטל ע"כ:] כדתניא בתוספתא וכגון שאין בו ש"פ דלית לי' פדיון ומיירי דנטמא דלית לי' תקנתא באכילה ובתוספתא מפ' גוונא אחרינא דבטל ברוב כגון שנכנס לירושלם ומפ' בפ' הזהב דנפול מחיצות דלאו בר אכילה הוא ולאו בר פדיי' הוא דקלטוה מחיצות דאי לאו הכי הוי דבר שיש לו מתירין ואפי' באלף לא בטיל ואין טעון רחיצת ידי' שאין השני פוסל בו לעשות שלישי. ואינו טעון הערב שמש אפי' לטומאה דאורייתא דתנן טבל ועלה אוכל במעשר ובפ' הערל נפקא לן מקרא דכתיב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים הא רחץ טהור ובמעשר שני מוקי לה התם ואמרי' התם דתנא ושייר דמצי למיתני ונוהגין בכל שני שבוע ואין להם פדיון מה שא"כ במעשר והא דמשמע ממתני' דמעשר שני לא בעי נטילת ידים בירושלמי מפ' לה הר"ש שירילי"ו ז"ל. ועיין בהר"ן ז"ל פ' גיד הנשה דף תשי"ד ותוסיף לקח טוב:

מה שאין כן. מלת כן מחקה ה"ר יהוסף ז"ל ממתני' וממתני' דסי' ב' וג' מרישא וסיפא וכמו שאינה בסימן ד' אכן כתב ס"א גרסי' כן ע"כ. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סימן רפ"ט דקשיא לך בפ' שני דבכורים דקא מני ואזיל שיש בתרומה ובכורים משא"כ במעשר ויש במעשר ובכורים משא"כ בתרומה וקא מני ואזיל מה שיש בזה ואין

בזה וכיון שכן הול"ל נמי יש במעשר משא"כ בתרומה ובכורים שהמעשר נפדה חוץ לירושלם תשובה יכול אני לתרץ לפי קושייתך דחומרי דמעשר לא קתני וכדאיתא בפ' הזהב ביש בתרומה ובכורים שעולין בא' ומאה משא"כ במעשר ופרישו שאין כן במעשר שבטל ברוב ואקשי' ודילמא משא"כ במעשר דלא בטיל כלל ודחינן גבי תרומה חומרי דתרומה קתני קולי דתרומה לא קתני ואע"ג דאקשי' התם וקילי דתרומה לא קתני והא קתני והן נכסי כהן אפשר דהתם קתני האי קולא משום דבעי לאשמועינן הא דצריכא טובא לאשמועינן דהן נכסיו אפילו לקנות בהן בהמה טמאה ועבדים ושפחות ואפי' ס"ת וכדאיתא בפ' בתרא דבכורים אבל במעשר קולי דתרומה דמפורש בתורה לא קתני אלא דעדיין אפשר לך להקשות ליתני יש במעשר שאם נטמא פודין אותו אפי' בירושלם כדר' אלעזר דא"ר אלעזר מנין למעשר שניטמא שפודין אותו אפי' בירושלם שנאמר כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאות מאת פניו אליהם ומשמע שחייב לפדותו כדי לאכול דמי פדיונו בתורת מעשר ויש לי לומר דפדיון לא קתני לפי שפדיונו הרי הוא כגוף המעשר להביאו לירושלם ולאכלו שם ולא חייבה התורה להביא גופו של המעשר ממש אלא הוא או פדיונו והיינו דקתני ביש במעשר ובכורים משא"כ בתרומה שהמעשר והבכורים טעונין הבאת מקום ואם איתא המעשר פעמים שאינו טעון הבאת מקום וה"ד כגון שנפדה אלא שפדיונו היינו מעשר ולדידי קשיא לי הא דקתני התם יש בבכורי' משא"כ בתרומה ובמעשר שהבכורי' נקנין במחובר לקרקע כלומר שאין התרומה והמעשר אלא בתלוש וקשיא לי והתניא ומייתי לה בקדושין פ' האומר פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לא אמר כלום אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין וניחא לי דבכורים נקנין במחובר לקרקע מיד משא"כ בתרומה אלא באומר לכשיתלשו ונתלשו עכ"ל ז"ל:

משנה ב

ואסורין לאונן ור"ש מתיר. בפ' כל שעה (פסחים דף ל"ו) אמרי' דר' יוסי הגלילי ס"ל כר"ש:

וחייבין בביעור. בפסח של שנה רביעית ובשנה שביעית הי' הביעור כדתנן בפ' בתרא דמעשר שני ואע"ג דבכורים נתנין בכל שנה ושנה אין צריך רק ליתנם לכהנים והכהן יכול לשמרם כל זמן שירצה עד שעת הביעור אבל בשעת הביעור בזמנו צריך לבערם מן העולם בכל מקום שהן ואפי' הכהן עצמו אם לא אכלן עדיין מה שאין כן בתרומה דלא בעיא ביעור ואלו בכורים ומעשר שני בין הנוטלם בין הנותנם דהיינו בעלים חייבין בביעור ובודוי כדמפ' בירושלמי:

בפי' ר"ע ז"ל לשון המתחיל אל יאכל בירושלים וכו' אמר המלקט נלע"ד להגי' מליאכל בירושלם או כולו דבור אחד משוך עם מה שלמעלה הימנו וצריך להיות אלא יאכלו בירושלם כלומר וכו'. ובמה שפירש ר"ע ז"ל אבל מעשר שני ובכורים שנתערבו בחולין חוץ לירושלם אינם אוסרין בכל שהוא הואיל ויש טורח להעלותן וכו' אמר המלקט זהו שלא כפירוש רש"י וה"ר שמשון ז"ל. וכתב ה"ר שמשון ז"ל ואסורין בכל שהן וכו' האי אסורין כמו אוסרין כדמפ' בירושלמי כלומר לענין שלא לאכול אלא בירושלם אוסרין בכל שהן דאפי' באלף לא בטיל משום דהוי דבר שיש לו מתירין דאפשר להעלותו לירושלם והא דתנן לעיל דבכורים עולין בא' ומאה כשנתערבו בחולין דלענין זרים לאו דבר שיש לו מתירין הוא והכא בבכורים שנתערבו בתרומה דליכא אלא איסור מחיצות ויש לאסור דיש לו מתירין בירושלם וכן הגדולין אסורין מלאכול בירושלם אלא יעלם ויאכלם בירושלם והמעשר אם לא ירצה להעלותו יפדה אותו בזמן זרען כדתנן בפ"ט דתרומות. אף לזרים ולבהמה אין זה דברי חכמים אלא מילתי' דר"ש [הגהה עיין בספר כריתות בלשון למודים שער ב':] והכי אמרי' בירושלמי כיני מתני' ואף לזרים ולבהמה ר"ש מתיר והתם איתא דרבנן מודו לי' לר"ש דבמקום שהן מותרין כגון בירושלם מותרין אף לזרים ולבהמה ומשום בכורים נקט זרים ומייתי התם להאי מילתא ראיי' מן ברייתא ע"כ בקיצור. ובסוף דבריו כתב וי"מ דמתני' מיירי בשנתערבו בירושלם או נזרעו בירושלם ומחלקין בין בירושלם בין לחוץ לירושלם ולא יתכן כלל מדלא משני הכי בירושלמי ע"כ אבל הרמב"ם ז"ל פירש ואומרו אף לזרים אף לבהמה רוצה בו כי מה שנתערב בו הבכורים בכל שהוא אסור לזרים ולא נאמר כיון שהוא אסור לזרים יהי' דינו כמו דבר שאין לו מתירין ויעלה בא' ומאה כשנתערב בירושלם והודיענו שזה אסור אע"פ שהוא כן והוא אומרו אף לזרים והשיעור [הגהה כזה הפירוש הכריח בתי"ט:] אע"פ שהוא אסור לזרים אוסר בכל שהוא וכמו כן המעורב ממעשר שני אע"פ שהוא אסור להאכילו לבהמה והיו אלו החולין קודם התערובות מותרות לבהמה לא נאמר שזו התערובת חזר כמו דבר שאין לו מתירין ועולה אלא לעולם מעשר שני ובכורים כשנתערב בהן שום דבר בירושלם אינו עולה בשום פנים כיון שיכול לאכלו שם בקדושה והוא אמרם עשו ירושלם כדבר שיש לו מתירין דגם היא ירושלם אוסרת בכל שהוא כמותם ע"כ וז"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל פירוש זו הבית בשביל היא כלומר בשביל שנכנסו תוך מחיצות ירושלם כלומר כיון שנכנסו מעשר שני ובכורים תוך ירושלם ויצאו אוסרין תערובתן מלאכלן חוץ לחומה אלא בירושלם וירושלם סבת האיסור דלא מצי למפרקי' למעשר שני דקלטוה מחיצות דאם לא היה נכנס הי' נפדה. כל שהן מפ' בירושלמי דלאו

אפי' שאין בו ש"פ קאמר אלא בין סאה דעלי' בין שאר סאין כלומר דאפי' שהעלה סאה של בכורים שנפלה לתוך ק' של חולין שהמאה שרו לזרים ואותה הסאה דנתנת לכהן שנתערבה ואפי' באלף אותו התערובת טעון מחיצה ול"מ תערובת הסאה אלא אפי' המאה דנאכלות לזרים שנתערבו ואפי' באלף אין נאכלות אלא תוך ירושלם מטעם דבר שיש לו מתירין דקיימא לן בפ"ק דביצה דאפי' באלף לא בטיל והא דתנן לעיל דמעשר שני לא בעינן אחד ומאה ובטל ברובא הא אוקימנא לה כשנטמא דלית לי' תקנתא באכילה ואין בו ש"פ דלית בי' פדיון א"נ שנכנס לירושלם ונפול מחיצות ונקטינן מסוגיא דבירושלמי דר"ש פליג ארבנן בבכורים בגדולין ובתערובת דאינם טעונין לא מחיצה ולא הנייה [הגהה נראה צ"ל אנייה או אנינה לשון אנינות:] והיינו במאה סאין אבל לא בסאה דהעלאה ובמעשר שני בגדולין פליג ולא בתערובת ותוך החומה דכ"ע שרו גבי בכורים בגדולין בין זרים בין בהמה ובחוץ לחומה אחר שנכנסו הוא דפליגי דרבנן בעו מחיצה ור"ש לא בעי מחיצה דהא מחיצה אתרעאי והיינו דאמרי' כיני מתני' ואוסרין עירוביהן ואף לאחר עלייה מלאכול בירושלם ור"ש מתיר דהיינו עירובין דבכורים וגדוליהן דשניהם אסורין לאכול בירושלם ור"ש מתיר בשניהם במעשר שני ובכורים וכי תנן אף לזרים אף לבהמה ה"ק טעמא דר"ש דשרי בגדולין בשניהם מטעם דאף לזרים ואף לבהמה שרו כ"ע הוא דהתיר ורבינו שמשון ז"ל לא ביאר בזו הסוגיא כלל ותמהני עליו. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

וגדוליהן אסורין מלאכול בירושלם. גם זו הבי"ת בשביל קאמר בשביל שיש להם התר אכילה בתוך ירושלם אסורין מלאכול חוץ לירושלם ואינם נאכלים אלא בירושלם ובירושלמי פריך דהא תנן בפ"ט דמסכת תרומות גדולי הקדש ומעשר שני חולין וכן נמי בכורים ומסיק דמתני' דהכא באיסור מחיצה והך דהתם דגדוליו מותרין בהיתר זרות אי נמי לענין דשרו בירושלים לבהמה קאמר התם גדוליו חולין אבל מחיצה בעי משום דמי זרעון. וכתבו תוס' ז"ל פ' כל שעה (פסחים דף ל"ד) וזה לשונם הקשה ה"ר משה נברייש דהיכי קתני ויש במעשר ובכורים מה שא"כ בתרומה שהמעשר והבכורים גדוליהן אסורין לאכול בירושלם אף לזרים ולבהמה מה שא"כ בתרומה משמע דגדולי תרומה שרו לזרים מיהו בלאו הכי לא אתי שפיר לישנא אף לזרים דאדרבה אף לכהנים מיבעי לי' למימר ונראה דזרים דקתני היינו עובדי כוכבים וכן משמע בירושלמי ע"כ. ור"ע ז"ל נראה שקיצר פי' הרמב"ם ז"ל שהעתקתי לעיל ותפסו לעיקר דזרים נקט משום בכורים ובהמה משום מעשר ועיין ברבינו שלמה לוריא ז"ל שם דף ל"ד שכתב דהני בעלי התוס' נראה להם דוחק לפרש כפירוש הרמב"ם ז"ל דקאי חד אבכורים וחד אמעשר

ומש"ה פירשו מה שפירשו עיין שם. וכתב ה"ר שמשון ז"ל וצריך ליישב מאי מה שא"כ בתרומה דאי משום דגדולי תרומה שרו חוץ לירושלם אפי' תרומה עצמה שריא ולא שייך לענין זה למיתני מה שא"כ בתרומה דכבר תנא לי' טעונין הבאת מקום וי"ל משום דהנך במקום שגדוליהן חולין לכל דבר משכחת בהו איסורא כגון מלאכול בירושלם מה שא"כ בתרומה דבמקום שגדוליהן חולין כגון גדולי גדולין בדבר שזרעו כלה לא משכחת בהו שום איסור וכי ה"ג הוו אוסרין בכל שהן דאע"ג דזה וזה שנתערבו עולין בא' ומאה מכל מקום משכחת בבכורים שאוסרין בכל שהן דנתערבו בתרומה אבל בתרומה לא משכחת בשום מקום שאוסרת בכל שהוא ויותר נכון לתרץ [אין זה מפירוש ה"ר שמשון ז"ל] דאין ירושלים גורמת לה ולא לגדולי' ולא לעירובי' איסור ושרי להאכילה לבהמה ולזרים לכ"ע ובפ' הערל אמרי' דשייר אוכלן בטומאת עצמן לוקה ואסור לבער מהן בטומאה מה שא"כ בתרומה ע"כ. ועיין במה שכתבתי בפ"ט דתרומות סימן ד':

משנה ג

אוסרין את הגרן. משנגמרה מלאכתו דקרוי גרן ההיא שעתא ותרומה שתרם ממנו קבעא ואסור באכילת עראי כדאיתא בירוש' פ' מי שהי' עובר במה אנן קיימין אם בכרי שנתמרח דברי הכל אסור ומעשר שני אם הקדימו בכרי ודאי קבע ומעשר ראשון נמי אית לי' האי דינא אלא דמתני' תני מעשר סתם דהיינו מעשר שני דהוא בר זוגי' דבכורים ובירוש' קשיא לי' במעשר היכי משכחת לה דאסר שהתרומה לעולם קודמת ומשני דהקדימו בכרי והכי היא עיקר הגרסא בירוש' ול"ג שהקדימו בשבלים וטעות סופרים הוא דשמעתין דפ' הי' עובר קשיא עלי' והתם אמרי' דאפי' תרומה נמי לא קבעא לרבנן אי לא נגמרה מלאכתו ועוד דגרן קתני וגרן נגמרה הוא כדגן מן הגרן הר"ש שירילי"ו ז"ל. אבל ה"ר שמשון ז"ל הביא גרסת הירושלמי כדאיתה בכל דוכתא שהקדימו בשבלים ע"ש:

ויש להם שיעור וכו'. מתני' דלא כר"ש שהוא סובר בכורים אחד מששים וכמו שכתבתי לקמן ר"פ בתרא ופסקו להלכה הרמב"ם ז"ל שם פ' שני סי' י"ז:

ונוהגין בכל הפירות. לדברי הרמב"ם ז"ל ברפ"א דהלכות תרומות אתי שפיר דמדאורייתא קתני לה ולשאר מפרשים מדרבנן קתני לה עיין במ"ש בפ"ק דמעשרות:

בפני הבית ושלא בפני הבית. כר' יוסי דפ' הערל דאמר ירושה ראשונה ושני' יש להן שלישית אין להן ולא בטלה קדושת הארץ. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ובאריסין. דלא כר' יהודה. עיין לעיל פ"ק ראש הפרק וסוף הפרק:

ובגזלן. והוא דנתייאשו הבעלים כדמשמע בירושלמי פ"ק דמכלתין והתם מפ' דאי האי גזלן דמתני' בלא יאוש מיירי לאיזה ענין תנינן הרי אלו בתרומה ובמעשר מה שא"כ בבכורים דבגזלה שלא נתיאשו הבעלים ממנה אפי' בתרומה ובמעשר נמי לא עשה ולא כלום ומשני דאפשר לפירות לצאת בלא בכורים ואי אפשר לפירות לצאת בלא תרומה ומעשר דמעשר ותרומה טובלין בגרן ואפי' בלא קריאת שם הילכך אי אפשר להפקיעם מידי תרומה ומעשר כל מי שיבוא לאכלן וכגון דמחלו שניהם הבעלים והגזלן לו ואע"ג דשניהם אינם יכולין להקדיש מ"מ שם טבל לא פקע ואהכי תנן דנוהגין בסקריקין ובגזלן אבל בכורים אינם טובלין את הגרן ואפשר למיכל מן הפירות קודם הפרשתן כל זמן שלא קרא שם יכול לאכלן כולן אלא דקא מבטל עשה הלכך יכול להפקיען מידי בכורים וקיימא מתני' בלא יאוש ונוהגין בסקריקון ובגזלן דקתני לא שהסקריקון והגזלן יכולין לתרום דקיימא לן כר' יוחנן דאמר אפי' הבעלים אין תרומתן תרומה אלא מאן דאתי לידיה מינייהו לא מצי אכיל בלא תרומה דלא מצינן לאפקועה אבל בכורים מצינן לאפקועינהו ע"כ:

מה שאין כן בבכורים. דאין אוסרין את הגרן דאפי' הפריש בכורים לא קבעי. ואין להם שיעור כדתני סיפא עושה אדם כל שדהו בכורים ואין נוהגין אלא בז' המינים ואין נוהגין אלא בפני הבית דכתיב תביא בית ה' אלקיך ותנן נמי בפ' בתרא דשקלים דאפי' הקדישן בזמן הזה לא קדשו ואין נוהגין באריסין כדתנן פ"ק דבעינן כל גדולין מאדמתך. ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל:

משנה ד

נקנין במחובר לקרקע. כדתנן לקמן יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה קושרה בגמי ואומר הרי אלו בכורים ומפ' ר"ש בתוספתא דאע"פ שקרא להן שם במחובר אין חייבי' עליהן עד אחר תלישה והיינו טעמי' דלקמן דאמר צריך לקרוא להן שם בתלוש ושמא היינו טעמא דר"ש דאזיל לטעמי' דתרומה קרנהו רחמנא וקריאת שם תרומה בתלוש ולרבנן בקריאת שם במחובר זר האוכלן חייב. עיין במתני' דריש פירקין. ועושה אדם כל שדהו בכורים. בירושלמי דכתיב וראשית כל בכורי כל. מה שאין כן בתרומה ובמעשר דאי קרא שם במחובר בתרומה ובמעשר לא מהני דדריש בספרי ממנו ולא מן המחובר והאי קרא בתלוש מיירי ועל כרחין אתי למימר דאפי' בדיעבד נמי אסור דאי משום לכתחלה אתא תיפוק לי משום דכתיב דגנך ומחובר לאו דגן הוא אלא ש"מ דפסול ואפי' בדיעבד במחובר וההיא דמעשר שהקדימו בשבלין דמהני בדיעבד בתלוש מיירי וקודם מירוח כן פי' ר"י ז"ל בפ' האומר דקדושין. ואין אדם עושה כל שדהו תרומה

דתנן פ"ק דחלה האומר כל גרני תרומה לא אמר כלום. ואין חייב באחריותן דהכהן עצמו מיטפל בהן ותניא נמי אין מביאין תרומה מגרן לעיר ומן המדבר לישוב ובמקום שחיה ובהמה אוכלין התקינו שיהא מביא ונוטל שכרו מפני חלול השם כדאיתא בתוספתא דתרומות פ' חמישי ובהא נמי תנא ושייר דטעונין קריאה הבעלים וראיית פנים בעזרה והשתחוואה ואפי' שליח ואפוטרופוס מה שא"כ בתרומה ובמעשר. ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל:

ותנופה. סתמא כר' אליעזר בן יעקב דפ' כל המנחות באות מצה דהלכה כמותו:

ולינה. ירושלמי א"ר יונה הדא דתימא בשאין עמהן קרבן כגון שהביאן שלוחו דמביא ואינו קורא אבל יש עמהן קרבן בלא כך טעון לינה מחמת הקרבן דבקרבן איכא ראיית פנים והשליח אע"ג דלא הביא קרבן מ"מ טעון תנופה עם יד הכהן וא"כ לדידי' נמי איכא ראיית פנים:

משנה ה

תרומת מעשר וכו'. וגרסי' התם בירושלמי דתרומות ר"פ שני כל התורה כולה למידה ומלמדת חוץ מתרומת מעשר שמלמדת ואינה למידה דבתרומת מעשר כתיב ממנו פי' מן המוקף ומוקמינן לה בתרומה גדולה אבל תרומת מעשר נטלת מן התורה שלא מן המוקף דכתיב בה מכל מעשרותיכם אחד ביהודה ואחד בגליל ע"כ. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סי' ר"ץ שאלת מ"ש תרומת מעשר שנטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף מתרומה גדולה תשובה תחלת כל דבר צריך אתה לדעת דאפי' תרומה נטלת דבר תורה מן הטהור על הטמא אלא מדרבנן אין תורמין לכתחלה ואם תרם תרומתו תרומה כדתנן בר"פ שני דתרומות ואפי' תרם מן הטמא על הטהור תרומתו תרומה דבר תורה אלא דלכתחלה אסרו מדרבנן ובירוש' מפ' ר' יוחנן בשם ר' ינאי משום דכתיב ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב מה גרן אי אפשר שיהא מקצתו טמא ומקצתו טהור פי' מה שפוטר את הגרן דהיינו חטה א' אי אפשר להיות מקצת החטה טמאה ומקצתה טהורה כך לעולם יהא תורם ממה שהוא כמוהו כלומר מן הטהור על הטהור ומן הטמא על הטמא ופרי' התם מעתה לא תהא תרומתו תרומה ומשני ממנו אמר רחמנא דכתיב ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן מ"מ וכתב ר"ש ז"ל דהאי דרשא אסמכתא בעלמא היא ועיקר טעמא משום דבעי מוקף וגזרי' שמא יתרום שלא מן המוקף משום דמסתפי דילמא נגע טהור בטמא תדע מדקאמר תרומת מעשר נטלת מן הטהור על הטמא והשתא מ"ש תרומת מעשר מתרומה גדולה אלא ודאי טעמא משום דתרומה גדולה אינה נטלת אלא מן המוקף ותרומת מעשר אינה צריכה מוקף עוד תדע

דכי כתיב מוקף בקרא לאו בתרומת מעשר כתיב דגרסי' בירושלמי פ' שני דתרומות מכל חלבו את מקדשו ממנו תרומת מעשר למדה על תרומה גדולה שנטלת מן המוקף והיא נטלת שלא מן המוקף ומנין שנטלת שלא מן המוקף מכל מעשרותיכם מכל מעשרותיכם אפי' א' ביהודה וא' בגליל וממה שאתה צריך לדעת דתרי גווני מוקף יש חד שיהא מוקף לו ונוגע בו וחד אע"פ שאינו נוגע אלא ששניהם לפניו ומוקף דתרומה גדולה כעין נוגע מגזרת הכתוב מדכתיב ממני ובתרומת מעשר דבר תורה נטלת אפי' אינם מוקפין לא בנגיעה ולא בפניו וכדדרשינן מכל מעשרותיכם אפי' אחד ביהודה וא' בגליל אלא דמדרבנן צריך תרומת מעשר לכתחלה מוקף שיהו שניהם בפניו דחיישי' דשמא נאבד ותורם מזה על זה על מה שנאבד והיינו דבשלהי פ' כל הגט פרכינן על תרומת מעשר וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ודברים אלו ארוכין אלא שזהו קצרן עכ"ל ז"ל:

בשתי דרכים גרסי' דתרומה לשון נקבה ותני דרך בלשון נקבה והכי איתא בפ"ק דקדושין. ועיין במ"ש במתני' דבסמוך. בשם הריטב"א ז"ל:

נטלת מן הטהור על הטמא ושלא מן המוקף. הקשה ר"ת דבסוף כל הגט משמע דתרומת מעשר בעיא מוקף דפריך עלה וכי נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף ותירץ ז"ל דמדרבנן בעיא מוקף ועיין בתוס' דפ' כל הגט (גיטין דף ל') שהקשו אי מתני' דקתני נטלת שלא מן המוקף מדאורייתא איירי הא קתני סיפא דמתני' וצריכה שיעור כתרומה ומדאורייתא לתרומה גדולה אין לה שיעור דחטה אחת פוטרת את הכרי וי"ל דאין לה שיעור למטה אבל יש לה שיעור למעלה דאין יכול לעשות כל גרנו תרומה דבעי' ראשית ששירי' נכרין וכה"ג איכא בריש מסכת פאה גבי אלו דברים שאין להם שיעור עכ"ל ז"ל:

ואוסרת את הגרן. לאחר מירוח מלאכול אפי' אכילת עראי אע"פ שהפריש כבר מאותו כרי תרומה גדולה מפני תרומת מעשר שבכרי אסור לאכול ממנו עראי אח"כ מצאתי שפירש הר"ש שירילי"ו ז"ל ואוסרת את הגרן לאחר מירוח אם הקדים הלוי ונטל בשבלים מעשר ראשון אע"ג דמעשר טבול הוא כדאיתא בירוש' דפ"ק דתרומות אין לוקין עליו עד שימרחנו הלוי ואיהו הוא דקעביד הגרן ותרומת מעשר מפריש והכי מוקים לה התם ע"כ וכך נ"ל דמפ' לה נמי הכא בפירקי' דגרסי' התם זאת אומרת מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה דאי ס"ד חייב בתרומה גדולה לא אשכחן תרומת מעשר אוסרת דתרומה גדולה הוא דאסרה אלא על כרחך פטור ותרומת מעשר הוא דאסרה ע"כ. ותו גרסי' התם זאת אומרת שהפירות הטמאים חייבין בבכורים אע"ג דנופץ כדאמרינן לעיל ולא מהניין מיחייב להפרישן כדתנן נטלת מן הטהור על הטמא בבכורים ורשאי הוא אבל אי מפריש מן הטמא מיני' ובי' כ"ש דשפיר עביד ע"כ עם פי' הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ו

אתרוג שוה וכו'. וכתבו תוס' ז"ל בפ"ק דקדושין [וא"ת השתא משמע דרבעי נוהג באתרוג א"כ קשה מהכא למ"ד תני כרם רבעי בריש כיצד מברכין כו']. ויש לפרש דה"ק כרם רבעי כל היכא דמצי למיתני והיכא דלא מצי למיתני לא פליגי עלי' דלא פליגי התם לומר שלא יסבור שום תנא נטע רבעי דשמא בר מהא דאתרוג איכא פלוגתא בהדיא בשום מקום ולא נחלקו אלא לסתום המשניות דסוף מסכת מעשר שני ודשאר דוכתי לידע אי הלכתא כמאן דסבר נטע רבעי או כמאן דתני כרם רבעי וי"מ דאפי' מאן דתני כרם רבעי מודה בשאר אילנות דמדרבנן נוהג והכא מדרבנן קאמר ונ"מ דאי מאן דתני כרם ס"ל דאין נטע רבעי כלל אפי' מדרבנן בארץ ישראל הלכה כמותו בחוצה לארץ דאינו נוהג כלל שם ואי מדרבנן כ"ע מודו דנוהג בשאר אילנות ה"ה בחו"ל דרבעי נוהג מדרבנן ע"כ. ובחדושי הרשב"א ז"ל שם פ' כיצד מברכין כתוב די"ל דרבי חייא ור"ש בן רבי תנאי נינהו ופליגי ע"כ. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים גרסי' דאתרוג לשון זכר כדתנן חסר כל שהוא פסול. אתרוג אילן עצמו קרוי כן. לכל דבר בריש קדושין מפ' אמאי נקט ר' אליעזר דבר ות"ק לשון דרך ע"כ פירוש דמפ' התם דהא קמ"ל דדרכי' דאתרוג כירק מה ירק דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עשורו אף אתרוג דרכו ליגדל על כל מים ובשעת לקיטתו עשורו. ועיין במ"ש ברפ"ק דקדושין. וצ"ע מניינא למעוטי מאי:

ולשביעית. פי' הרמב"ם ז"ל שאם נגמר בשביעית ונכנסה השמינית ועדיין האתרוג באילן אותו האתרוג הפקר כדין פירות שביעית ע"כ. ופירשו תוס' ז"ל שם רפ"ק דקדושין דלשביעית שוה לאילן פי' דבאתרוג ושאר כל אילן אזלינן לגמרי בתר חנטה דאם חנט באיסור אפי' מה שגדל בהיתר אח"כ אסור והשתא לשביעית שוה לאילן דאי הוה כירק הוה אזלינן בתר רוב גדל וא"ת אמאי לא חשיב שהאתרוג שוה לאילן לכלאים שאין כלאים בכרם וליחשוב שוה לאילן בד' דרכים וי"ל דלא תני אלא דשוה לאילן לילך בתר חנטה ולירק בתר לקיטה וא"ת אמאי לא חשיב ששוה לירק בשני דרכים כגון לענין פאה דלא מיחייב אתרוג בפאה משום דאין לקיטתו כאחת דלענין פאה בעינן לקיטתו כאחת דמהאי טעמא ממעטינן תאנה ובירק נמי אין פאה נוהגת דאינו בכלל דבר המתקיים וי"ל כיון דאיכא אילנות טובא שאין חייבי' בפאה אלא השנויין בפ"ק דפאה ובאילן האוג והחרובין וכו' ודומיהם לא שייך למיתני שוה לירק ומהאי טעמא נמי לא קאמר שוה לירק לענין בכורים שאין בכורים אלא מז' המינין כדאיתא בספרי ובפ"ק דמכלתין א"כ שוה נמי לשאר אילנות עכ"ל ז"ל בהגהת הלשון קצת כפי עניות דעתי. וכתב הריטב"א

ז"ל שם בקדושי' הא דתנן אתרוג שוה לאילן בג' דרכים קתני עלה בדוכתה לערלה ולרבעי ולשביעית ופי' רש"י ז"ל (שם בסוכה) שערלה ורבעי נוהגין בו כאילן והולכין בו לענין שביעית בתר חנטה כאילן ולא בתר לקיטה כירק והקשו עליו בתוס' א"כ דכולהו דיני דאתרוג דשוה לאילן או לירק קתני ליתני נמי לשכחה ופאה שאין נוהגת בו כירק לפי שאין לקיטתו כאחת וכדממעטי' מהאי טעמא תאנה ואת"ל דס"ל להאי תנא דפאה ושכחה נוהגין בו כאילן ליתני שנוהגים בו כאילן ולאו קושיא היא דלא שייך למיתני שוה לאילן אלא במידי דליתי' בירק כלל אלא באילן ולא שייך למיתני שוה לירק אלא במידי דליתי' אלא בירר ולא באילן והכא זימנין דפאה ושכחה אינה נוהגת באילן כמו תאנה וכיוצא בו שאין לקיטתן כאחת ואיכא נמי ירק שנוהגים בו פאה ושכחה כגון מלבנות בצלים ואיכא נמי ה' המינין של תבואה דלא הוו אילן ונוהגים בהן מיהו הא קשיא אמאי לא קתני שאינו כלאים בכרם כאילן וכן שר"ה שלו שבט כאילן ונ"ל דלא קתני אלא דברים שנחלקו בהן ובמס' ר"ה פירש"י ז"ל דה"ק לערלה ולרבעי ולשביעית שהולכים בשלשתן אחר חנטה כאילן ולא אתא לפרושי דיני אתרוג השוה לאילן אלא דין חנטה זו בלבד משום דבעי למיתני דלגבי מעשר אזלינן בתר לקיטה כירק הא בכל שאר מילי פשיטא מילתא דדיני' כאילן ואע"ג דחנטה דרך אחד הוא כיון שבא על עניינים חלוקים שפיר שייך למימר בג' דרכים וקמא עיקר והא דלא מייתינן הכא רישא דקתני תרומת מעשר שוה לבכורים בשתי דרכים ולתרומה בדרך א' משום דמצי לשנויי דמשום דבעי למיתני סיפא דרכים תנא נמי רישא דרכים ובאידך תירוצא דאסיקנא דכל היכא דאיכא פלוגתא תני דרכים מיתרצא נמי הא ממילא עכ"ל ז"ל. ועיין עליו במה שכתבתי בראש פ"ק דקדושין. ובתוס' רי"ד כתוב שם ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו אי קשיא דהא אמרי' בפ"ק דר"ה אע"פ שבשעת לקיטתו עישורו ר"ה שלו תשרי וא"כ גבי מעשר נמי יש בהן חילוק דירק ר"ה שלו תשרי כדאמרי' התם ואתרוג ר"ה שלו שבט והי' לו לחלק גבי מעשר גופי' תשובה הרבה חילוקים יש ביניהם בלא זה שהירק כלאים בכרם והאתרוג אינו כלאים בכרם ועל האתרוג מברכי' בורא פרי העץ ועל הירק בורא פרי האדמה אלא התנא לא בא למנות חילוקיהן אלא זה בא לומר אע"ג דכל אילנות אזלי בחר חנטה לכל דבריהם האתרוג אינו כן אלא שוה לאילן לילך בתר חנטה לענין ערלה ורבעי ושביעית ושוה לירק לילך בתר לקיטה לענין מעשר מה שאין כן בשאר אילנות ושאר חילוקיהן אינם תלויים בעבור זה לא שנאם ע"כ:

ולירק בדרך אחד שבשעת. מלות בדרך אחד מחקן הח' ה"ר יהוסף ז"ל וכתב שבכל הספרים לא מצא מלות הללו [הגהה לשון ספר הלבוש ביורה דעה סי' של"א סעיף קכ"ו

הירק בשעת לקיטתו עשורו מפני שהוא גדל על כל מים ויונק לחות בכל עת עד שלוקט אותו לפיכך אם נלקט וכו' עד וכן באתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק שהרי הוא דר באילן משנה לשנה ויונק בכל עת לפיכך הולכין אחר לקיטתו למעשר כיצד וכו' ע"כ:]:

ר' אליעזר אומר אתרוג שוה וכו'. כך מצאתי מוגה וגם ה"ר יהוסף ז"ל הגי' כן ואם האמת הוא כן צ"ע אמאי איצטריך למיהדר למיתניי' דהא אמילתי' דת"ק קאי ר' אליעזר. וגרסי' ר' אליעזר ביו"ד. וכתב ריב"ם ז"ל רבותינו חזרו ונמנו אתרוג בתר לקיטה בין לשביעית בין למעשרות פי' בין לשביעית כדתנן ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות כך עונתן לשביעית ע"כ וכן פסק הרמב"ם ז"ל ג"כ. והכי איתה להאי ברייתא בפ' לולב הגזול (סוכה דף מ') וכתבתי' שם במקומה. ואיתה נמי בפ"ק דר"ה דף ט"ו. והכי תניא לה התם ואיתה בתוספתא דשביעית א"ר יוסי העיד אבטולמוס משום חמשה זקנים אתרוג אחר לקיטה למעשר ואחר חנטה לשביעית ורבותינו נמנו באושא וגמרו אחר לקיטה בין למעשר בין לשביעית ע"כ פי' אבטולמוס ס"ל כר"ג ושלש מחלוקות בדבר ור"ש אית לי' סברא רביעית שם בפ"ק דר"ה וכמו שכתבתי שם בסוכה פ' לולב הגזול סימן י"א:

משנה ז

שוה לדם בהמה להכשיר את הזרעים. דגבי בהמה כתיב על הארץ תשפכנו כמים ובדם אדם נמי כתיב ודם חללים ישתה ובפ' בתרא דמסכת מכשירין פליגי תנאי אי דוקא דם חללים הוא דמכשיר או אפי' דם המת אבל לענין איסור כרת דאכילת דם אין בו אלא אם הוא בככר גוררו מדרבנן דלעוף ולבהמה כתיב. וכתוב בספר כריתות בלשון למודים שער ב' ודם השרץ חסר למ"ד ורוצה לומר ולדם שרץ ג"כ שוה שאין חייבין עליו ע"כ:

משנה ח

כוי יש בו דרכים וכו'. והגי' ה"ר יהוסף ז"ל ויש בו דרכים שוה לחי' ולבהמה ויש בו דרכים שאינו שוה לא לחי' ולא לבהמה:

בפי' ר"ע ז"ל כוי נחלקו בו חכמי ישראל וכו'. אמר המלקט בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פ') ומאן דס"ל התם דבריה בפני עצמה הוא ס"ל דאין חי' מתעברת מבהמה ולא בהמה מחי' חוץ מר' אליעזר ומחלוקתו דבסמוך דס"ל דבהמה מתעברת מחי' או איפכא ורשב"ג ס"ל התם בברייתא דמין בהמה הוא ודאי ושל בית דושאי היו מגדלין מהם עדרים עדרים וכתבו שם תוס' ז"ל דמאן דס"ל דאיל הבר הוא ס"ל דודאי חי' הוא ושוחטין אותו ביום טוב ומכסין את דמו ופליג אמתני' ע"כ והרמב"ם ז"ל פי' כוי הוא מין מורכב מן העז ומן הצבי וכן אמרו כוי ברי' בפני עצמה הוא ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה

הוא ע"כ. אכן בפ"ט דהלכות בכורים כתב סתם והכוי אע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות ע"כ. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל מלת דרכים הרביעית ברוב ספרים ל"ג לה וכן גבי תוספתא דאנדרוגינוס:

משנה ט

וחלבו מטמא טומאת נבלה כחיה. כך הגי' ה"ר יהוסף ז"ל. ופי' הרמב"ם ז"ל וטומאתו בספק והמיטמא בו אם נכנס למקדש אינו חייב כרת ולא קרבן אלא קרבן מספק ע"כ. ושם בחבורו לא מצאתי שהזכיר דין קרבן מספק אח"כ מצאתי שמלות אלא קרבן נמחקו בתלמוד שהי' של הרב בצלאל אשכנזי ז"ל:

משנה י

ואין חייבין עליו כרת. פי' להביא חטאת קבועה ובירושלמי דייק הא אשם תלוי חייב ומתני' ר' אליעזר היא דלא בעי חתיכה משתי חתיכות דדריש יש אם למסורת וגבי אשם תלוי אע"ג דקרינן מכל מצות מ"מ מצות כתיב ודלא כרב דאמר כל שאי אפשר לעמוד על ודאו אין מביאין על ספיקו אשם תלוי וס"ל חלוקין עליו חביריו על ר' אליעזר ודר' אליעזר ודרב בר"פ ספק אכל. ועיין במ"ש בפ' שני דנדה סי' ב':

ואינו נלקח בכסף מעשר לאכול [**הגהה ה"ר יהוסף ז"ל הגי' לֵיאָכֵל**:] **בירושלם**. ופי' הר"ש שירילי"ו ז"ל אפי' בשעה שהיו לוקחין בהמה לבשר תאוה כגון אליבא דר' ישמעאל משנכנסו לארץ דמ"מ סתם בהמה ממעשר שני לזבחי שלמים היא:

וחייב בזרוע ובלחיים ובקיבה. בפ' אותו ואת בנו (חולין דף ע"ט) ודף פ' מוקי לה דוקא בצבי הבא על התישה ובשה ואפי' מקצת שה קמיפלגי ר' אליעזר דפטר סבר שה ולא מקצת שה והא דתלי טעמא משום המע"ה היינו משום דמספקא לי' אי חוששין לזרע האב אם לאו כדאיתא התם ורבנן סברי שה ואפי' מקצת שה ומאי חייב בחצי מתנות ודרך אחרת נראה שיש בירושלמי. ור' אליעזר. ביו"ד גרסי'. וכתב הר"ן ז"ל ר"פ הזרוע דכוי דלרבנן חייב בכולהו מתנות לאו בצבי הבא על התישה אלא ס"ל דכוי ברי' בפני עצמה הוא ורבי' קרא לשווי' כבהמה דתניא אם שה לרבות את הכוי אבל כוי הבא מן הצבי ומן התישה אינו חייב אלא בחצי מתנות ע"כ בקיצור מופלג ואמר שכן למד מדברי הרמב"ם ז"ל שבפ"ט דהלכות בכורים:

משנה יא

משום כלאים עם החי'. דאינו נוהג ולא חורש לא עם צבי ולא עם עז דלא כמ"ד חוששין לזרע האב אלא שמא אין חוששין והוי או כולו צבי או כולו עז הר"ש שירילי"ו ז"ל. ומתוך פירושו ז"ל נראה קצת שהי' גורס במתני' אם אמר הריני נזיר שאין זה חי' ובהמה

[הגהה גם הר"ס ז"ל כתב מדברי ה"ר שמשון ז"ל נראה שהוא גורס שאין זה חי' ובהמה ונראה שגרסא נכונה היא דהא בחלוקה של אינו שוה לא לחי' ולא לבהמה מייתינן לה עכ"ל ז"ל. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל מה שפי' המפרש ואפי' אמר הריני נזיר שזה חי' ובהמה וכו' קצת קשה למה יהא נזיר שהרי גבי אנדרוגינוס לא אמרי' כן לקמן אלא משום שהוא ודאי איש ואשה שהרי לא אמרו גבי אנדרוגינוס וטומאתו בספק כמו שאמרו כאן וחלבו וכו' כי גבי אנדרוגינוס אמרו סתם ומטמא בלובן כאנשים וכו' וכן אמרו ומטמא באודם כנשים ולא אמרו שטומאתו בספק ומה שכתב שאם אמר שזה אינו לא חי' ולא בהמה שהוא נזיר מספק קשה שהרי גבי אנדרוגינוס אמרו אינו נזיר ועיין בירוש' ע"כ עוד כתב אם אמר הריני נזיר שזה חי' ובהמה ה"ז נזיר כן מצאתי בכל הספרים דגרסי' ובהמה וכן נ"ל עיקר דאי גרסי' או חי' א"כ למה אמר שאינו שוה לחיה ולבהמה הרי הוא שוה שהרי האומר כן על החי' או על הבהמה הוי נזיר אך קשה דלקמן גבי אנדרוגינוס כיצד שוה לאנשים ולנשים וכו' אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר וצריך עיון ומה שפירש המפרש או בהמה או שאמר בהמה אינו נראה עד כאן לשונו ז"ל:] וז"ל שאין זה חי' ובהמה אין לפ' שזה אינו לא חי' ולא בהמה אלא ברי' ה"ז נזיר דר' יוסי הוא דאמר דברי' הוי אלא ה"פ דאינו יכול להרביעו לא עם צבי ולא עם עז. ושאר כל דרכיו שוין לחי' ולבהמה כדמפ' ואזיל טעון שחיטה וכו' שני סימנין ולענין פרכוס דמסוכנת דינו כחי' ולא כבהמה ואע"ג דברישא תני דרכים שוין לחי' ולבהמה מקמי שאינו שוה וכו' והכא למאי דפתח בי' נקיט ואזיל משום דפשוט הוא נקיט לי' לבסוף עכ"ל ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל פירש הריני נזיר שזה חי' ובהמה הרי זה נזיר באר התלמוד שהוא נזיר באיזה לשון שיאמר כלומר אם אמר הריני נזיר שזו חי' וכן אם אמר שזו בהמה וכן אם אמר שאין זה חי' וכן אם אמר שאין זה בהמה וכן אם אמר שזה חי' ובהמה וכן אם אמר שאין זה לא חי ולא בהמה בכולן הוי נזיר מספק ע"כ:

הכותב חיתו וכו'. פי' הרמב"ם ז"ל אמרם חיתו ובהמתו הוי"ו בכאן כאילו אמר או וכו' וכדפי' ר"ע ז"ל בשמו ז"ל. ובירושלמי מתניתין דקתני הכותב חיתו ובהמתו לבנו לא כתב לו את הכוי דלא כרבי דתניא המקדיש חיתו ובהמתו לא הקדיש את הכוי רבי אומר הקדיש את הכוי ר' חגי בעא קומי ר' יוסי ולמה לא תנינן הרובע והנרבע ממנו חייב א"ל תניתה בסיפה ושאר כל דרכיו שוין לחיה ולבהמה ובבבלי פ' ואלו מותרין הלשון כך המקדיש חיתו ובהמתו הקדיש את הכוי ר' אליעזר אומר לא הקדיש את הכוי ע"כ. וראיתי להקדים התוספתא קודם פ' שלישי [ואנחנו הדפסנוה בסוף הסדר שלא להפסיק בין פרקי המשניות:] משום דדמיא למאי דסלקינן כוי יש בו דרכים וכו':

פרק ג

משנה א

יורד אדם בתוך שדהו. נלע"ד דאע"ג דמן הראוי ה"ל למיתני בתוך גנתו דהא שדה נקרא של מיני תבואה לרמוז דגם לחטים ושעורים ראוי לעשות כך בשעה שמתחילין לעשות קנה שבלת אלא שלא מצאתי מי שדבר בזה. ובירוש' תניא ר"ש אומר הבכורים אחד ששים פאה אחד ששים תרומה טמאה אחד ששים תרומה שאין הבעלים מקפידין עלי' כגון תרומת הכליסין והחרובין והשעורים שבאדום אחד ששים ריב"ם צדק ז"ל אבל ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל נראה שלא הי' גורס בבא דפאה שכתב והא דלא תני פאה אע"ג דשיעורה בששים משום דלא תני אלא מתנות כהנים ע"כ. ועוד פי' ר"י ב"ר מלכי צדק ור"ש סבר מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי ואי אתה מוצא כן אא"כ קורא להם שם בתלוש:

משנה ב

כל העיירות שבמעמד. כל אנשי עיירות שמתחשבין מתחום עיר של ראש המעמד שמתקבצין אנשי המעמד עמו דהיינו אותו שמשמש באותו השבוע דהיינו שמתענה אותן הימים הקבועין לו וקורא בתורה פרשיות הקבועות לו עם משמרת הכהנים שמשמשת אותו השבוע דכ"ד משמרות כהונה הוו וכנגדן כ"ד מעמדות והיו מתכנסות כל אותן עיירות עם ביכוריהם לעיר שיושב בה המעמד שעולה לירושלם עם משמרת הכהנים של אותו השבוע והיינו דקאמר בירושלמי ידעי' ומכיריו יהויריב ומכיריו ידעי' משמרת כהנים והיא ראשונה למשמרות כהונה ומכיריו אנשי מעמד של חסידי ישראל מכיריהן שעולין לירושלם שנפל להם בגורל אותו שבוע לעמוד על הקרבן:

ולנין ברחובה של עיר. בין בעיר שעוברין בה לדרכן בין בעיר שעוברין עד שבאין לעירו של ראש המעמד בין בעירו של ראש המעמד לנין ברחובה של עיר ובבקר מתפללין שם וכתב רבינו שמשון ז"ל והיינו דתנן פ"ג דמגילה בני העיר שמכרו רחובה של עיר ובגמ' מפ' דיש בו קדושה שמתפללין בו בתעניות ובמעמדות ומוחקין מן הספרים ומעמדות משום דמה ענין מעמדות לשם ושפיר גרסי' לי' דמיירי במעמדות ההולכין עם אנשי הבכורים כדתנן הכא. ע"כ הר"ש שירילי"ו ז"ל:

ולמשכים. נראה שהוא שם פי' השכמה וכמו שפירש רד"ק ז"ל בספר הושע על פסוק וכטל משכים הולך גם בירמי' סי' ה' סוסים מיוזנים משכים היו וכן פי' ג"כ בשרשים שרש שכם:

קומו ונעלה ציון אל ה' אלקינו. כצ"ל:

משנה ג

מביאין גרוגרות וצמוקים. דמשקין לא היו יכולין להביא כדאמרי' בפ' העור והרוטב אלא הפרי גופי' ולפי שהיו רחוקים היו צריכין להביא דבר המתקיים:

והשור וכו'. ירוש' יחיד שנתעצל ולא בא בכינופיא מביא גדי וקרניו מצופות כסף. וכתוב בתשובות הרשב"א ז"ל סי' רצ"א וז"ל כבר ידעת שהבכורים טעונין קרבן וכמו ששנינו בפ' שני דבכורים וטעונין קרבן ושיר ותנופה ולינה וקרבן ילפי' מדכתיב בבכורים ושמחת בכל הטוב וכתיב התם ושמחת בחגך מה להלן שלמים אף כאן שלמים וכשהיו העולין מרובין היו מביאין שור אחד לכולן ומקריבין אותו שלמים וזהו ששנו כאן והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב לכבוד וכשהיה העולה יחיד לא הי' מביא שור אלא גדי א' דגרסי' בירושלמי ר' זעירא בעי יחיד שנתעצל ולא בא מביא גדי ע"כ. ויש גורסים והשור הולך עמהם:

שלחו לפניהם. איש לירושלם כדי שיצאו להקבילן:

הפחות והסגנים. אית דגרסי הסגנים בלא וי"ו:

לפי כבוד הנכנסין היו יוצאין. ירושלמי וכי יש קטון וגדול בישראל אלא אימא לפי רוב הנכנסין היו יוצאין כלומר אם רבים רבים ואם מעטים מעטים:

וכל בעלי אומניות שבירושלם עומדים מפניהם וכו'. **בואכם לשלום**. גרסי' וי"ס בשלום:

משנה ד

החליל מכה. כלומר איש החליל מכה כלומר יודע בניגונו לשון אחר קול החליל:

הגיע לעזרה ודברו הלוים בשיר. ירושלמי רב הונא אמר כיני מתני' ולקח הכהן הטנא מידו פי' ר"י מסימפונט ז"ל דה"ק דלאו כדקתני מתני' היא הגיע לעזרה ודברו הלוים בשיר אלא משנה חסרה היא וה"ק הגיע לעזרה ולקח הכהן הטנא מידו ודברו הלוים בשיר ע"כ ואית תנאי תנו שלא הי' נוטלן הכהן עד אחר גמר הפרשה כדי לסמוך מתנה למתנה שהי' נותן לו הגוזלות להקריב קרבן ומתנת הבכורים סמוכה לזה וז"ל החכם ה"ר משה פיזנטי ז"ל בשם הרשב"א ז"ל מחליף כדי לסמוך מתנה למתנה ומיד אחר שלקח הכהן הטנא מידו מיד מה שבידם נתנין לכהנים כדי לסמוך מתנה למתנה ואח"כ ודברו הלוים בשיר ע"כ:

ארוממך ה' כי דליתני. משום דבכינופיא גדולה נעשו דלכך תקנו שיהו באין אל עירו של מעמד כדי שיהו מתקבצין שם רבים ודמי לחנוכת הבית. וכתבו תוס' והרא"ש ז"ל בפ' אין בערכין דף י"א בכתיבת יד דהאי שיר דמתני' אינו עיקר שיר דבכורים דקאמר

התם בגמרא מקרא דההוא שיר הוי עבודה בבכורים בשעת תנופה אלא הכא לשמחה בעלמא מיד כשהגיעו לעזרה ותימה הוא דלא איירי מתני' כלל בעיקר השיר ע"כ:

משנה ה

הגוזלות וכו'. ירושלמי תניא ר' יוסי אומר לא היו נותנין הגוזלות ע"ג הסלים שלא ינבלו הבכורים אלא תולין חוצה לסלים וכתב ריב"ם צדק ז"ל דר' יוסי פליג אמתני'. ובמנחות פי' רש"י ז"ל ושבידם הסלים של בכורים ע"כ. והרגמ"ה ז"ל פירש הסלים והפירות. וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל דדעת הרמב"ם ז"ל שהיו בידם גוזלות שהן פסולין לגבי מזבח כגון בני תורין ואנן תורין גדולים בעינן ובני יונה קטנים בעינן והנהו כיון דלא חזו לקרבן נותנין אותם מתנה לכהנים ע"כ והראב"ד ז"ל שם בהשגות כתב אמר אברהם אומר אני מה שבידם ניתנין לכהנים על הפירות הוא אומר במשנה אבל גוזלות אין בידם כי אם אותם שעם הסלים ע"כ ולמאן דמפ' דשבידם היינו הסלים ק"ק ממתניתין דבסמוך דקתני והסלים והבכורים ניתנין לכהנים:

משנה ו

ואוחזו בשפתותיו וכהן מניח ידו תחתיו. פי' ר"ע ז"ל שלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ע"כ ונלפע"ד דמכאן קשה לתוספות ז"ל שכתבו בפ"ק דקדושין דף ל"ו וז"ל דה"נ אשכחן גבי בכורים שהכהן הי' אוחז בשפתותיו כלו' בשפת הכלי למעלה והבעלים למטה ה"נ גבי מנחות אפכא שיד הבעלים יהי' למעלה ויד הכהן למטה ע"כ והם עצמן ז"ל כתבו לשון משנתנו בפ' לולב וערבה (סוכה דף מ"ז) כמות שהוא בספרים גם בפ' אלו הן הלוקין (מכות דף י"ח) ובפ' כל המנחות (מנחות דף ס"א) וכמו שכתבתי שם סי' ו' ושמא הם ז"ל מפרשים וכהן מניח ידו תחתיו פי' תחת יד הבעלים ושניהם בשפתות הסל [והגהה לשון הר"ס ז"ל עד שגומר כל הפרשה פי' קורא הגדתי היום וכו' וקורא ג"כ ארמי אובד אבי וגו' עד אשר נתתה לי ה' וכל זה עדיין הסל על כתפו ואח"כ מוריד הסל ומניפו ור' יהודה סבר שמפסיק בתנופה בין הגדתי היום וגו' לארמי אובד אבי כפשט הפסוקים והא דתנן הגיע לארמי אובד אבי מוריד הסל מעל כתפו וכו' הכל הוא דברי ר' יהודה ותימה גדול מהרמב"ם ז"ל שכתב בחבורו הגיע לארמי אובד אבי וכו' נראה מדבריו שכל זה הוא דברי ת"ק וא"כ לפי דבריו צ"ל שר' יהודה סובר שאינו קורא אלא עד ארמי אובד אבי ולא יותר וזה אי אפשר דהא קרא כתיב בהדיא וענית ואמרת ארמי אובד אבי וגו' וצ"ע וי"ל דת"ק ס"ל דבכורים אינם טעונין תנופה כלל ור' יהודה הוא דבעי תנופה ופסק הרמב"ם ז"ל כר' יהודה משום דסתם לן תנא כותי' לעיל בפ' שני דקתני שהבכורים טעונים קרבן ושיר ותנופה ולינה וראב"י ס"ל הכי בפ' כל

המנחות באות מצה דתנן התם גבי ואלו טעונין תנופה הבכורים דברי ראב"י ומשנתו קב ונקי וכן כתבו התוספות בסוכה פ' לולב וערבה דמדקאמר בגמרא התם מאן שמעת ליה דאמר תנופה ר' יהודה מכלל דרבנן לא בעו תנופה כלל ע"כ. מוריד הסל מכתפו כך הגי' ה"ר יהוסף ז"ל וגם הגי' והניחו בצד המזבח. גם כתב ס"א בצד המזרח:] עד שהוא גומר כל הפרשה ואחר גמר הפרשה מניף דהיינו מוליך ומביא מעלה ומוריד וכשגמר התנופה מניחן בקרן דרומית וכו' וקסבר ת"ק דוהניחו דכתיב הנחה ממש קאמר והנחה מעכבא בהו א"נ אפשר דרבנן לא בעו תנופה כלל וכן משמע שם בפ' לולב וערבה ובפ' כל המנחות באות מצה דף ס"א וכמו שכתבתי שם סי' ו' דר' יהודה ור"א בן יעקב הוא דבעי לה:

ומניחו בצד המזבח. הא סתמא היא ולאו ר' יהודה בלחוד תני לה. הר"ש שירילי"ו ז"ל:

משנה ז

התקינו שיהו מקרין וכו'. וסמכו על המקרא ועניית אין עניה אלא מפי אחרים ע"כ מספר לקח טוב:

משנה ח

בקלתות של כסף וכו'. בירושלמי בעי מהו להביא בתמחוי של כסף:

משנה ט

ר"ש בן ננס אומר וכו'. ומשמע מתוך פי' ריב"ם צדק ז"ל דר"ש בן ננס גרסי' הכא אבל מתוך פי' הרמב"ם ז"ל ממתני' דבסמוך משמע דר"ש סתם גרסי' הכא נמי וכן משמע מתוך פי' ר"ע ז"ל ממתני' דבסמוך וגם משלאחרי' דו"ק:

משנה י

ועיטור הבכורים מין בשאינו מינו. כתב הר"ש שירילי"ו ז"ל ולא ידעינן רבי שמעון כמאן סבירא ליה אי סבר כר' עקיבא אי סבר כבן ננס:

ופטור מן הדמאי. כגון ע"ה שהביא בכורים אין הכהן צריך לעשר התוספת דבכורים תפסי לי' בקדושתן ומפ' בירוש' בברייתא דאפי' מן הודאי פטורין ותנא הכא ברישא דמאי משום סיפא דעטור דהתם אשמועי' דאפי' בדמאי חייב משום דהוי מין בשאינו מינו. תניא בתוספתא מצוה להביא בשבעה כלים ואם הביאו בכלי אחד יצא כיצד הוא עושה נותן שעורים למטה וכו':

ועיטור הבכורים חייב בדמאי. משמע דהה"נ דנאכלת בטומאה אלא דיש לדון מלשון הרמב"ם ז"ל אפכא מדקתני התם פ' שני דבכורים סי' י"ח הכי הפריש בכוריו וחזר והוסיף עליהן או עיטרן הרי התוספת כבכורים בד"א כשהביא מא"י אבל אם הביא מעבר

הירדן או מסוריא אינה כבכורים ואע"פ שאינה כבכורים אינה נאכלת אלא בטהרה ע"כ ומשמע דסוף דבריו קאי בין אתוספת בין אעיטור דהא קרי לעיטור בלשון כלל תוספת כאשר ראית ועלה קאי דאינה נאכלת אלא בטהרה וכדמשמע פשטא דמתני' וכן עיקר ונכון בעיני:

משנה יא

תוספת הבכורים כבכורים. דפטורין מן הודאי ואסורין לזרים ולאכול חוץ לחומה ונאכלין בטהרה כך מצאתי וכך נראה מריב"מ צדק ז"ל אכן הרמב"ם ז"ל כתב שם בהלכות בכורים סי' י"ח ואע"פ שאינה כבכורים אינה נאכלת אלא בטהרה ע"כ. והפירוש הראשון שהביא ר"ע ז"ל הוא מהרמב"ם ז"ל אבל זה הפי' השני איני יודע מנין לו כל שכן דקושיית תוספת י"ט עליו מבוארת מרפסא איגרי:

משנה יב

ולָמה אמרו. הוי"ו בשור"ק והלמ"ד בשב"א גרסינן לה. כתב רש"י ז"ל וס"ת אע"פ שאינו לאכילה ולא לשכר שיבא לידי אכילה ולבי מגמגם למאי תנייי' הואיל ותנא דאפי' בהמה טמאה לוקח מהם ע"כ. וכתב ה"ר יהוסף ז"ל ואשה בכתובתה וס"ת במס' חולין פ' הזרוע שאל רש"י למה הוצרך לומר במשנה וס"ת כי אם מותר לקנות אפי' בהמה טמאה כ"ש ס"ת ונ"ל דבאמת לבכורים לא איצטריך אבל למעשר שני איצטריך לאשמועי' דאפי' ס"ת אסור לקנות בו דתנן לעיל בפ' שני התרומה והבכורים חייבים עליהם מיתה וכולי' והן נכסי כהן וכו' מה שא"כ במעשר ועלה קאמר הכא ולמה אמרו הבכורים הן נכסי כהן וכו' כי כל אלו אסורין במעשר שני דתנן אין לוקחין עבדים וקרקעות ובהמה טמאה מדמי מעשר שני ותנן מעשר שני אין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו עכ"ל ז"ל. ובטור ח"מ סי' צ"ז בבית יוסף דף קי"ז ע"א כתוב בשם ה"ר יהודה אלברצלוני וס"ת קבלנו פי' דבר זה וכן ס"ת ר"ל שגובה אותו בעל חוב בחובו ואשה בכתובתה ע"כ והוא כפי' ראשון שהביא ר"ע ז"ל. וי"ס דגרסי ובמה אמרו הבכורים הן נכסי כהן וכו' ולא מסתברא. וכתב הרש"ש ז"ל ואיכא למידק דגבי שביעית אשכחן אכילה ואמרינן נמי דבעינן בי' הנייי' כדתנן שביעית ניתנת לאכילה וכו' וגבי סיכה נמי תניא לא יסוך רגלו ויתן לתוך סנדלו וגבי תרומה קתני בתוספתא דתרומות פ"ט תרומה ניתנת לאכילה ולשתי' ולסיכה לאכול דבר שדרכו לאכול וכו' ובפ' עשירי תניא גבי סיכה שמן של תרומה אין סכין בו מנעל וסנדל וגבי מעשר שני תנן דאין לוקחין בו עבדים וכו' וכן גבי שביעית תנן נמי הכי ואילו גבי תרומה ובכורים תנן דהן נכסי כהן הכא ולעיל ר"פ שני ושרי ליקח בהן עבדים וכו' ונ"ל תירוצא דמילתא דשביעית ומעשר שני תופסת דמי' הלכך אין לוקחין בדמיו מידי

דלאו אכילה אבל גבי תרומה ובכורים אין להם פדיון הלכך מצי ליקח אשה ועבדים דאשה אוכלת אותן בקדושתן וממילא מקנייא נפשה וכן עבד דרחמנא אמר לך נתתים אבל אינהו גופייהו לא מצי הקונה למעבד בהו אלא אכילה ודו"ק ע"כ. פי' הבכורים הן נכסי כהן אחר קריאה והנחה לענין דיכול לקטת מהן וכו' ומ"מ הלוקח צריך ליזהר בקדושתן שהרי טעונין רחיצה וטעונין הנייי' וכן כתב עוד הר"ש שירילי"ו ז"ל בשם ר"י מסימפונט ז"ל דכולהו חומרי דקתני לעיל ר"פ שני איתנהו בבכורים שמכרן. בטובה במתנת חנם כלומר אע"ג דלא מטי להו למשמרתן דקסבר ר' יהודה דקדשי גבול נינהו ובקדשי גבול בעי' מחזיקין בתורת ה'. נותנין אותן לאנשי משמר דסברי רבנן דקדשי מקדש נינהו הלכך דאנשי משמר נינהו אנשים ונשים וטף ואנשי משמר לא בעינן בהו תלמידי חכמים אלא דמודים בעבודה סגי. כקדשי המקדש דכל זבח באנפי נפשיה והכא נמי בכורים דחד לעצמן ובכורים דחד לעצמן [הגהה משמע שהי' צ"ל בכורים דחד כנגד בכורים דחד אבל לא בכורים דחד כנגד מנחה דחד:] אבל לא בכורים דחד כנגד מנחה דחד כדילפי' מקראי בפ' האיש מקדש עכ"ל הר"ש שירילי"ו ז"ל:

בפי' ר"ע ז"ל אין ניתנין אלא לחבר בטובה אין הכהן יכול וכו'. אמר המלקט הי' נראה דצריך למחוק מלת הכהן. גם מה שכתב ר"ע ז"ל ואינו רשאי לקנות בהן דבר ואף וכו' תימה הוא בעיני אם יחלוק ר' יהודה על המשניות הסתומות לעיל שהבכורים הם נכסי כהן ואם לא יחלוק עדיין השאלה במקומה עומדת לר' יהודה ולמה אמרו הבכורים הם נכסי כהן ודוחק לומר דקאי אלוקח דהוא צריך ליזהר בקדושתן וכדכתבינן ומ"מ הפירוש [הגהה גם ה"ר יהוסף ז"ל כתב עליו אין לשון המשנה משמע כפי' זה כלל על כן נראה לי לפ' דלאו אלעיל קאי אלא מילתא באפי נפשה היא ר' יהודה אומר אין הישראל המביא את הבכורים רשאי ליתנם אלא לכהן חבר ואותו חבר יחזיק לו טובה על מה שנתנם לו ולא נתנם לכהן חבר אחר וחכמים אומרים הישראל לא יתנם לשום כהן אלא לכל המשמר כמו שאמר לעיל ומניחו בצד המזבח ויצא ואין שום כהן צריך להחזיק לו טובה ואנשי המשמר מחלקים אותם כשאר קדשים שניתנים לכל כהן בין חבר ובין שאינו חבר עכ"ל ז"ל:] הזה שפי' ר"ע ז"ל איני יודע מנין לו ושמא הוא מה שפי' הרמב"ם ז"ל וזה לשונו לחבר בטובה שנותנין אותם לתלמיד חכם בדרך הצדקה והחסד ואפשר לעשות כן לדעת ר' יהודה והלכה כחכמים ע"כ ומשמע דה"פ דבריו ז"ל דיכול הכהן שנתן לו ישראל בכורים ליתנם מתנה לכהן אחר שכמו שהן נכסיו לכל האמור ברישא גם הם נכסיו שיכול ליתנם במתנה ובתנאי שיהי' מקבל המתנה כהן חבר ואזיל לטעמי' דאמר בפ' בתרא דחלה שאסור ליתן הישראל הבכורים לכל כהן רק לכהן

חבר והשתא נמי אשמעי' שגם הכהן החבר שקבלם אינו יכול ליתנם במתנה רק לכהן חבר כמותו וא"כ הוא אין צריך למחוק מלת הכהן שבפירוש ר"ע ז"ל וקאי אהמקבל מתנה שאינו רשאי לקנות בהן שום דבר רק לאוכלם וכדכתיבנא ושמא דהרמב"ם ז"ל הוה גריס ר' יהודה אומר נותנים אותם לחבר בטובה ומ"מ צ"ע לדעת חכמים דאמרי דנותנין אותם לאנשי משמר אפי' שאינו חבר אם יוכל הכהן המקבלם בחלקו כקדשי המקדש לתתם לכהן זולתו אפי' שאינו מן המשמר וא"ת שאינו יכול יקשה למה אינו יכול דמ"ש מכל הני דקתני ברישא דלא מיסתבר למימר משום דהנך דברישא יש לו הנאה כבר בבכורים שקבל מן הישראל מה שא"כ בנותנם מתנה לכהן אחר וא"ת שיכול א"כ לעולם חכמים לקולא וכפשטא דמתני' דהכא ומתני' דהתם פ' בתרא דחלה ודלא כדמשמע מפי' הרמב"ם ז"ל דפרישנא ולע"ד צ"ע. אחר זמן רב הגיע לידי ספר תוספת י"ט ומצאתי שבקיצור דבריו נראה שמסכי' למה שכתבתי בפי' דברי ר"ע ז"ל.
סליק פירקא וסליקא לה מסכת בכורים בעזרת יוצר ועושה אורים גדולים

פרק ד

משנה א

אמר המלקט כך מצאתי הנוסחא בכתיבת יד בכלל פירושי ה"ר שלמה שירילי"ו ז"ל [זו היא הנוסחא המוגהת שהיתה לי בילדותי על תוספתא זו דפ' אנדרוגינוס: אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשים ויש בו דרכים שוה לנשים ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים ויש בו דרכים שאינו שוה לא לאנשים ולא לנשים: כיצד שוה לאנשים מטמא בלובן כאנשים ומתעטף כאבל כאנשים ונושא אבל לא נישא כאנשים ואינו מתייחד עם הנשים ואינו ניזון עם הבנות כאנשים ואינו מספר ואינו מיטמא למתים ועובר על בל תקיף ועל בל תשחית וחייב בכל מצות האמורות בתורה כאנשים: כיצד שוה לנשים מטמא באודם כנשים ואינו מתייחד עם האנשים כנשים ואינו זוקק ליבום ואינו חולק עם הבנים ואינו חולק בקדשי המקדש כנשים ופסול מן העדות כנשים ואינו נבעל בעבירה כנשים ונפסל מן הכהונה כנשים: כיצד שוה לאנשים ולנשים חייבים על מכתו ועל קללתו כאנשים וכנשים וההורגו שוגג גולה ומזיד נהרג כאנשים וכנשים ויושבת עליו דם טמא ודם טוהר כאנשים וכנשים וחולק בקדשי הגבול כאנשים וכנשים ונוחל בכל הנחלות כאנשים וכנשים ואם אמר הריני נזיר שזה איש ואשה הרי זה נזיר: כיצד אינו שוה לא לאנשים ולא לנשים אין חייבים על ביאת מקדש על טומאתו ואין שורפין את התרומה על טומאתו ואינו נמכר כעבד ואינו נערך לא כאנשים ולא כנשים ואם אמר הריני נזיר

שזה לא איש ולא אשה הרי זה נזיר ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה בפני עצמה הוא ולא יכלו חכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה אבל טומטום אינו כן אלא ספק איש ספק אשה: אכן החכם ה"ר יהוסף אשכנזי ז"ל לא הגי' בפרק הזה כלל רק במלת להכריע הגי' להכריז בזיי"ן וכתב שכן מצא. עוד כתב על הא דגרסי' בדפוס בבבא ה' אין חייבין לא על מכתו ולא על קללתו לא כאנשים וכו' כתב פי' בושת האשה מרובה מבושת האיש ועל כן חייבין על הכאת האשה וזלזולה יותר מעל הכאת האיש ואנדרוגינוס אחרי שהוא איש ואשה אין שיעור דמי הכאתו שוין לא לדמי הכאת האיש ולא לדמי הכאת האשה כי אין בושתו מרובה כבושת האשה שהרי הוא מתעטף כאנשים ובושתו מרובה משל איש וכן אין נערך לא כאיש ולא כאשה כן נ"ל לפ' וצ"ע ע"כ. אחר כך מצאתי פירוש של זו התוספתא בקיצור בשם בעל הלכות גדולות וזהו. מטמא בלובן דלאיטמויי נפשי' לא בזכר תלה רחמנא. ונושא אבל לא נישא דכיון דאית לי' זכרות זכר קרינן ביה. ועובר על בל תשחית דכל חומרי דאיכא בזכר שדינן עליה. ואינו חולק בקדשי המקדש דכל זכר בבני אהרן כתיב. ונוחל בכל הנחלות במקום דלית אחא ולית אחתא. וחולק בקדשי הגבול בתרומה דרבנן. ואין חייבי' על טומאתו דכתיב מזכר עד נקבה. ואינו נערך דכתיב בערכין אם נקבה היא אם זכר הוא נקבה ודאית זכר ודאי. ואינו נמכר בעבד עברי דאין עבד עברי אלא דבר אולודי הוא דכתיב בי' אהבתי את אדוני ואמה עבריה נמי דבת בנים היא דכתיב ואם לבנו ייעדנה ואנדרוגינוס לאו בר אינסובי הוא ע"כ:] והילך לשון פירושו ז"ל בשם הר"ש ז"ל:

משנה ב

אנדרוגינוס יש בו נקבות הנקבה ויש בו זכרות הזכר:

יש בו דרכים שוה לאנשים וכו'. יפה פירשה רבינו שמשון ז"ל והנני כותב לשונו בטעמו:

מטמא בלובן כאנשים. דספק איש הוא ואיש מטמא בלובן כדאמרי' בפ' בנות כותים דזוב דמי למי בצק של שעורים וללובן ביצה המוזרת:

ונושא אבל לא נישא כאנשים. האי תנא סבר אנדרוגינוס ספיקא הוא כדמוכח בכולה שמעתין והשתא לאיזה ענין תני נושא אבל לא נישא אם לענין שאם קדש אשתו צריכה גט ואם נתקדש לא בעי גט הא ספק אשה הוא אלא לענין תרומה אייריי כדאמרי' בסוף הערל לריש לקיש דתנן התם ר' יוסי ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל אוכלת בתרומה ובגמ' אמר ריש לקיש מאכילה בתרומה ואינו מאכילה בחזה ושוק ומפ' התם דאין מאכילה בתרומה בזמן חזה ושוק דקסבר ריש לקיש אנדרוגינוס לר' יוסי

ספיקא הוא מאכילה בתרומה בזמן הזה אבל לא בזמן חזה ושוק דאורייתא ופריך עלה מהא דתנן התם אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא מדקתני נושא ש"מ דחשיב ליה זכר ודאי ומשני תני אם נשא דיעבד ואפ"ה אבל לא נישא דיעבד דאם נישא לכהן אינו מאכילו בתרומה דרבנן והיינו טעמא דהחמירו עליו אם נשא משום דאם הוא זכר חייבין עליו סקילה כזכר לכל הפחות ממקום אחד ואיכא מאן דמחייב עליה התם משני מקומות ולמאן דמותיב מינה התם לריש לקיש קשה דתיקשי ליה ברייתא דהכא דקסבר ספק הוא וקתני נושא ושמא לא שמיע ליה:

ואינו מתייחד עם הנשים. משום ספק איש ויחוד אסור כדאיתא בפ' בתרא דקדושין:

ואינו ניזון עם הבנות. בנכסים מועטין כדאיתא בריש מי שמת שהנקבות דוחות אותו אצל הזכרים:

ואינו נעטף ומספר כאנשים. כלומר אינו נעטף כאנשים ומספר כאנשים וכוללן לפי שטעם אחד לשניהם דדרך אשה לעטוף את ראשה ולכסותה בצנעא בצעיף ואין דרך איש כן דרך איש לספר ואין דרך אשה כן אלא מגדלת שיער כלילית ובעי שינהיג עצמו בתספורת ומלבושים כעין איש שלא יבוא להנשא אם יתראה כאשה וחשו לינשא יותר מלישא כדפרישית אבל אין לפ' דתנא מספר כאיש משום פאות דהא תנא ליה סיפא:

ואינו מיטמא למתים. אם הוא כהן ולא כאשה כהנת דלא הוזהרו על כך כדדרשינן בני אהרן ולא בנות אהרן:

בל תקיף. הקפת הראש:

בל תשחית. פאת זקן וכולהו ילפי' בפ"ק דקדושין דאנשים חייבין ונשים פטורות:

וחייב בכל מצות וכו'. ואפי' במ"ע שהזמן גרמ' כגון שופר וסוכה ולולב:

משנה ג

מיטמא באודם. אשה מיטמאה באודם כדילפי' בפ' שני דנדה:

ואין זקוק ליבום. כן כתוב בכל הספרים ומשמע דאיירי כשנתקדש לאחד מן האנשים ומת האיש ויש לו אחים דפטור מן החליצה ומן היבום מידי דהוה אאילונית דדרשינן בפ"ק דיבמות אשר תלד פרט לאילונית שאינה יולדת אבל אי אפשר לפרש כן דא"כ מאי כנשים אדרבה נשים זקוקות הן אלא ה"ג ואינו זוקק ליבום כנשים דאם אין יבם אחר אלא הוא היבמה מותרת לשוק ופטורה מן החליצה ומן היבום ואפי' הוא איש דנושא אשה מידי דהוה אסריס דתנן בפ' הערל דבין לר' אליעזר בין לר' עקיבא אין לו רפואה ולא היתה לו שעת הכושר והיינו דקתני כנשים דאין אשה זוקקת אשת אחיה:

ואין חולק עם הבנים. בנכסים מרובין שהזכרים דוחין אותו אצל הנקבות כדאיתא בריש מי שמת:

ואינו חולק בקדשי המקדש. דאשה אינה חולקת אפי' בחזה ושוק דלכל בני אהרן כתיב ולא בנות אהרן ולענין חלוקה כדדרשינן בפ' האיש מקדש א"נ כדדריש התם איש ולא קטן וה"ה איש ולא אשה:

ופסול לכל עדות. דאשה פסולה לעדות כדדרשינן בפרק שבועת העדות:

ואינו נבעל בעבירה כנשים [הגה"ה **לשון החכם ה"ר סולימאן ז"ל ואינו נבעל בעבירה נ"ל דה"ק אין בו חיוב נבעל בעבירה לענין הבא עליו לא נחשוב כאילו בא על הזכור לחייבו סקילה אלא כבא על האשה ופטור ודוקא אם בא עליו דרך נקבותו ועיין ס"פ הערל ונפסל מן הכהונה כנשים שנבעלו לפסול להן שנעשו זונות ופסולות לאכול תרומה אם הן כהנות כך זה אם הוא כהן ונבעל עכ"ל ז"ל**:]. כגון כל איסורי עריות כגון בתו ובת בתו ואחותו וכיוצא בהן ובלאו הכי משום זכר אסור ליבעל למאן דמחייב בשני מקומות בסוף הערל אלא פלוגתא הוא ואיצטריך הכא למאן דלית ליה:

ופסול מן הכהונה. נפסל מן התרומה אם הוא כהן דבת כהן שנבעלה לפסול לה פסלה כדאמרי' ביבמות פ' אלמנה:

משנה ד

וחייב על הניזקין. כדתנן בפ"ק דב"ק והנשים בכלל הנזק ויליף לה מקרא בגמרא:

ואמו יושבת עליו דם טוהר. כנשים ימי טומאת שבועים וכאנשים ארבעים יום דטוהר הכא לחומרא והכא לחומרא ומקולקלת למנינה אם תראה יום שבעים וחמש ותראה יום שמונים ואחד:

ונוחל בקדשי הגבול. כגון תרומה ותרומת מעשר וחלה אם הוא כהן ומעשר ראשון אם הוא לוי ותנא נוחל ולא תנא חולק לפי שאין חולקין לו תרומה בבית הגרנות אלא משגרין לו לביתו כדאי' בפ' נושאין על האנוסה:

הריני נזיר שזה איש ואשה. כלומר שזה איש או אשה:

משנה ה

אין חייבים על טומאתו. על ביאת מקדש ואפי' ראה לובן ואודם כאחת כדאמרי' בהמפלת (דף כח):

ואינו נערך. לא כערך איש ולא כערך אשה כדדרשינן פ' המפלת:

ואינו נמכר בעבד עברי. משום דקטן אינו נמכר בעבד עברי וגדולה אינו נמכרת באמה העבריה הלכך לא אפשר:

שאין זה איש ואשה. כלומר שאין זה איש או שאין זה אשה:
ר' יוסי אומר אנדרוגינוס בריה וכו'. בסוף הערל מייתי לה אהא דתנן התם ר' יוסי ור"ש אמרי אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה וקאמר רב בגמ' ליתה למתני' דחשיב ליה ר' יוסי זכר מקמי ברייתא דהכא דחשיב ליה ספיקא ותימה דא"כ ר' יוסי דהכא היינו ת"ק ועוד מאי אבל טומטום אינו כן אלא או ספק איש או ספק אשה אנדרוגינוס נמי כן הוא ודוחק לומר דנקט אינו כן משום דטומטום ספק שלו יכול להתברר אם נקרע דאם נמצא זכר הוא זכר ודאי ואם נמצאת נקבה הרי היא נקבה ודאית מה שא"כ באנדרוגינוס דלעולם הוא עומד בספק ואין הלשון משמע כן כלל אלא יש לפרש דאנדרוגינוס לר' יוסי שלש ספיקות יש בו ספק בריה ספק איש ספק אשה ונפקא מינה דאמו יושבת עליו לזכר ולנקבה ולנדה וה"נ שמעינן לר' יוסי גבי כוי פ' אותו ואת בנו דתניא התם ר' יוסי אומר כוי בריה בפני עצמה הוא ולא הכריעו בו חכמים אם מין חיה הוא אם מין בהמה דיש בו שלש ספיקות ספק בריה ספק חיה ספק בהמה ונ"מ שאם אמר הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה דהוי נזיר וכן באנדרוגינוס נ"מ להכי אם אמר הריני נזיר שאין זה לא איש ולא אשה ה"ז נזיל דאילו ת"ק לא אמר אלא שאין זה איש ואשה אבל שאין זה לא איש ולא אשה אלא בריה לא קאמר ור' יוסי מוסיף דאפי' אמר הכי הוי נזיר ואפשר נמי דס"ל לר' יוסי דההורגו נמי אינו נהרג עליו ואינו מיטמא אפי' בלובן ואודם. וה"נ אשכחן בר"פ בתרא דיומא למ"ד כוי בריה בפני עצמה לא חיה ולא בהמה וכן ההוא דסוף על אלו מימין דממעט מהזכר אנדרוגינוס משום דבריה הוא והא דחשיב רב בפ' המפלת [הגה"ה בדף כ"ח וע"ש בתוספות ותוסיף לקח טוב וגם בפ' הערל בסופו:] אנדרוגינוס ספיקא דכי ראה לובן ואודם כאחת שורפים עליו את התרומה אלמא לא חשיב ליה בריה דילמא לא סבר לה כר' יוסי דמתניתין ולא כר' יוסי דברייתא דהא בסוף הערל פליגי ביה אמוראי אליבא דרב בקדוש [הגה"ה פי' דתנן בכלאים פ"ז ר' יוסי ור"ש אומרים אין אדם מקדש דבר שאינו שלו:] איכא למ"ד הלכה כר' יוסי ואיכא למ"ד אין הלכה כר' יוסי וכי היכי דאיכא אמוראי דפליגי אליבא דרב בקדוש איכא נמי דפליגי אליבא דרב באנדרוגינוס והא דאמרי' בס"פ הערל אמר רב אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה משני מקומות שאני התם דרבי קרא ואפי' יהא נקבה כדדרשי' את זכר משכבי אשה זה זכר שיהו בו שתי משכבות ודכוותה בס"פ ר"א דמילה מרבינן ליה למילה מהמול לכם כל זכר עכ"ל רבינו שמשון ז"ל. ע"כ מה שמצאתי בכלל פירושי הר"ש שירילי"ו ז"ל אבל אנן הוה לן מקדמת דנא נוסחת האי תוספתא מוגהת בגוונא אחרינא [וכמו שהיא כתובה בעבר שבימינך] ולהיות שקדמני רב מרבנן ביתר

שאת שתרצה וישבה ופירשה וגם לבית הדפוס הובאה לזה לא העתקתי' הלא היא מצוי' בסוף ספר תשובות להחכם השלם ה"ר מנחם עזרי' נר"ו ה' יכפיל שכרו אמן. ובמה שכתוב בתוספתא דלעיל ואינו מתייחד עם האנשים הרמב"ם ז"ל בהלכות איסורי ביאה פ' כ"ב כתב אבל האיש מתייחד עם האנדרוגינוס ועם הטומטום. וכבר תמה עליו בית יוסף בטור אבן העזר סימן כ"ב וכתב דשמא נוסחא אחרת היתה לו להרמב"ם ז"ל בזה ע"כ. וריש התוספתא הביאה בדרך כלל בפרק שני מהלכות נזירות:

קשר סדר זרעים לרב ה"ר שלמה שירירליו ז"ל

וראיתי להעתיק הנה בסוף הסדר הקשר שעשה למסכתות של סדר זה הרב רבינו שלמה שירירליו ז"ל וז"ל ונראה לי דתני ברכות הכא בסדר זה משום דבעי למיתני בה כיצד מברכין ושלשה שאכלו ואלו דברים דכל הני פירקי בזרעים ופירות מירי ומשום דמירי בברכות תני בה נמי כל מידי דברכות דתפלה וק"ש והודאה והדר תני פאה דשעת קצירה ומן הדין כלאים איבעי לי' למתני דמצוה דזריעה היא אלא משום דתנן בה כל מתנות עניים וכתיב בה בשכחה למען יברכך ה' אלהיך ועוד משום דתנן על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ותפלה הויא עבודה תני מילי דגמילות חסדים בתרה ומכלתין דפאה ג"ח היא ותני בתר הכי דמאי משום דתני בפרק בתרא דמסכת פאה נאמנין על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן ועל מעשר עני בכל שנתו והיינו משום דלית בהו משום דמאי תני מסכת דמאי ואזיל א"נ משום דבעי למיתני בה מאכילין את העניים דמאי ופאה מתנות עניים תני מילי דעניים בהדי הדדי ועוד דקלין שבדמאי פטורין מן המעשרות ודמי למתנות עניים דפטורין מן המעשרות וכיון דגמר מילתא דמתנות עניים דג"ח תני כלאים דמצוה דזריעה היא ובדין היא דליתני בתרה התרומות כסדרן בכורים ותרומות ומעשרות ומעשר שני כסדר הפרשתן אלא משום דפאה מצוה במחובר היא וכלאים ושביעית נמי מצוה דמחובר הן כדכתיב שדך לא תזרע כלאים והדר תני שביעית דכתיב בה שדך לא תזרע וגו' תני להו הכי ועוד דבתר מצות פאה כתיב מצות כלאים בפרשת קדושים והדר תני תרומות ומעשרות דמצוה בתלוש הן ובדין הוא דליתני בכורים מקמי תרומות כסדר הפרשתן דהא בכורים מקמי תרומה מפריש ואיכא עלי' בל תאחר אי מקדים תרומה לבכורים אלא משום דבכורים אינם אלא בשבעת המינים ותרומות איתנהו בדגן ובאילן ובירק תני להו ברישא ועוד דתני גבי שביעית חילוק בין כשיש היתר לה לאין היתר לה ובעירובי תרומה הכי נמי ועוד דשביעית חשידי בה כהנים וספיחין של שביעין מעלין את התרומה ואם לאו ירקב ואין נותנין אותה לכהנים בדמי תרומה דכהנים חשודים אשביעית כדאיתא התם ולכך

סמכו תרומות גבי שביעי' ועוד דתרומות אין תורמין ממין על שאינו מינו והיינו מטעם כלאים ותני התם פלוגתא דר' יהודה ורבנן ותני לה נמי גבי תרומות תניין אהדדי והדר תני מעשרות דהיינו מעשר ראשון דכך סדר הפרשתן והדר מעשר שני כסדר הפרשתן והדר תני חלה דבוידוי מעשר כתיב בערתי הקדש מן הבית ודרשינן מן הבית זו חלה ותני ערלה בתרה ובתר ערלה תני בכורים משום דחלה קדם חיובא דילה מקמי ערלה וחיובא דערלה קדם לחיובא דבכורים דבחלה מיד בכניסתן לארץ נתחייבו כדדרשינן מבבואכם ואילו גבי ערלה תנן עת שבאו אבותינו ומצאו נטוע פטורין נטעו אע"פ שלא כבשו חייבין ואילו בבכורים לא נתחייבו עד לאחר י"ד שנה שבע שכבשו ושבע שחלקו כדכתיב וירישתה וישבת בה הלכך תני לבכורים לבסוף עד כאן לשונו ז"ל:

הדרן עלך סדר זרעים. בעזרת המשלם גמול לטובים גם לרשעים. ברוך ה' לעולם אמן ואמן. בריך דיהב חילא לעבדיה בר אמתיה. ותהי התחלת העתקת פי' סדר זה בתחלת ירח מנחם. וסיומו בשבעה לירח תשרי. שנת ה' שפ"ב ליצירה. שהם כמו חמשים יום בעזר אל נורא ואיום. הוא יתן לנו פדיום. אמן: ובעזרת מי שאמר אשר לך שמה אועד. נתחיל סדר מועד. כי עת לחננה כי בא מועד:

[סדר מועד הוא הנקרא בלשון מקרא עת כדאי' בשבת דף לא אמר ר"ל עתך זה סדר מועד]